

6

2014

(136)

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

ЗМІСТ ★ SPIS TREŚCI

О. Купріянович, <i>Свято з молитвою за Україну. Молодь з Холмицини і Підляшшя в Низкиницькій обителі</i>	2	Ju. Hawryluk, <i>Pomiędzy zmierzchem „starożytnej blahoczestej Rusi” a świtem kozackiej Ukrainy</i>	35
S. Sawczuk, <i>Różne odsłony „Podlaskiej Jesieni”</i>	3	Ю. Ковалів, <i>Якіє Бобрук. Людина, життєвим кредо якої було: «Залишаюся українцем!»</i>	39
К. Купріянович, <i>Підляськими шляхами, згадуючи короля Данила</i>	7	A. Kulgawczuk, <i>Dwa listy – o podlaskiej terażniejszości i przeszłości</i>	41
A. Jekaterynczuk, <i>Українська „rewolucja godności” i rewolucje w sieci</i>	9	I. Киризиук, <i>З циклу «Осінні пороги»</i>	44
L. Łabowicz, <i>„Szansa na sukces” na ludowo</i>	12	Л. Лабович, <i>З хроніки подій на Підляшшю</i>	46
S. Sawczuk, <i>Kuraszewo uwiecznione na fotografiach</i>	15	НАША ОБКЛАДИНКА	
Prot. W. Martynenko, <i>Święto z modlitwą za Ukrainę</i>	16	<i>Народжені літати... Стрибок у виконанні танцюристів Київського академічного театру українського фольклору «Берегиня», під час концерту на сцені Гайнівського будинку культури (театр виступав тут 19 жовтня 2014 року у рамках фестивалю «Підляська осінь»). Фото Ю. Гаврилюка.</i>	
Л. Лабович, <i>«Шевченкова посвята»</i>	17	<i>На стор. II-IV: Картини Підляшшя – зі ще осіннього листопада та вже зимового грудня (поля неподалік Вуорлі, сільська вулиця у Локниці, церква у Щитах). Фото Ю. Гаврилюка.</i>	
Т. Шевченко, <i>В казематі</i>	19		
T. Szewczenko, <i>W kazematcie</i>	19		
К. У. Розум, <i>Поет у казематі</i>	20		
Ю. Гаврилюк, <i>«Усе про козакув співали в наших сторонах»</i>	27		
Г.К., <i>Д-р Микола Роценко – почесний член Українського Товариства</i>	30		
П. Білян, <i>Від Марни до Різдва. Як король Данило об'єднає українців. Міжнародна конференція</i>	31 34		

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра адміністрації і цифризації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризиук, Христина Костевич, Людмила Лабович, Кароліна Хмур. **Співпрацівники редакції:** Ігор Вереміюк, Микола Роценко, Славомир Савчук, Леокадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Олена Чабан.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 зл. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Друк: Andare. Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-95 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Justyna Haponiuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – redaktor naczelny), Jan Kiryziuk, Krystyna Kościwicz, Ludmiła Łabowicz, Karolina Chmur. **Współpracownicy redakcji:** Helena Czaban, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Свято з молитвою за Україну

Молодь з Холмищини та Підляшшя в Низкиницькій обителі

«Чисельне зібрання духовенства, урочисті та молитовні богослужіння, надзвичайно гарно прибраний храм, уквітчана Плащаниця Божої Матері – усе це є традиційним для Успенських богослужінь у Низкиницькій обителі, яку за це називають Волинською Гефсиманією» – так о. протоієрей Віктор Мартиненко описує свято Успіння Пресвятої Богородиці в Низкиницькому Свято-Успенському чоловічому монастирі на Волині на інтернет-сторінці Володимирської єпархії Української Православної Церкви (весь текст його статті в польському перекладі поруч). З нагоди монастирського свята вже вдруге з 25 по 29 серпня 2014 р. відбулися «Успенські говіння».

Метою «Успенських говінь» було підготувати волинську молодь особливо пережити велике свято Успіння Пресвятої Богородиці. Була це також нагода до кращого ознайомлення та інтеграції молоді з сусідніх регіонів (та держав), які заангажовані в життя Православної Церкви. Цього року черговий раз у низкиницьких говіннях брала участь група молоді з Братства православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії. Для цієї молоді, яка родом з Південного Підляшшя та Холмищини, була це також нагода для контакту з культурою і традицією своїх предків. На говіння прибула й група православної молоді із сусідньої Берестейщини, серед якої були також люди, які ідентифікували себе українцями.

«Успенські говіння» почалися 25 серпня 2014 р. увечері офіційною зустрічю та привітанням учасників. Черговий день присвячений був допомозі в підготовці монастиря до свята. Вечором всі учасники зустрілися у світлиці нещодавно збудованої монастирської недільної школи. Зустріч почалася з дискусії із психологом Світланою Нарольською на тему сенсу і форми життя та каламбурів, які викликали як багато задумів, так сміху і радості. Зустріч закінчили спільним співом українських пісень, тим способом підтримуючи традиції наших предків. 27 серпня вранці учасники говінь слухали лекцію кандидата богословських наук о. протоієрея Віктора Мельника.

Згодом ми повернулися до підготовки свята. Вечором всі взяли участь у службах Всенічного Бдіння у надвечір'я свята Успіння Пресвятої Богородиці.

День свята почався, звичайно, урочистою Божественною Літургією, яку очолив ігумен монастиря – о. архимандрит Вікентій (Мазур). Під час богослужіння вознесено особливі молитви, які відрізняли цьогорічне свято від попередніх. Були це молитви за українських солдатів, які воюють, захищаючи свою Батьківщину перед російською агресією на сході України, та за спокій душ цих, які вже віддали там своє життя. Возносили також гарячі молитви за незалежність і єдність України. Після служби вся молодь разом зі священнослужителями пішла на святочний обід. Особливими були там тости, які підносили за столом – за мир та незалежність України.

Пополудні відслужено Вечірню з обрядом похорону Богородиці і хресним ходом з Плащаницею Божої Матері. У Низкиницькому монастирі ці служби мають неповторний характер. Навколо церкви вірні усипали килим з багатокольорових квітів, а на деревах висіли ліхтарики. Варто також додати, що стрічки на хоругвах не випадково мали синьо-жовті кольори. Створило це особливий настрій святочної служби, який водночас підкреслював любов до своєї традиції та Батьківщини.

Закінчення на 16 стор.

Różne odsłony „Podlaskiej Jesieni”

Kilkanaście wydarzeń kulturalnych w kilku miejscowościach Podlasia po obu stronach rzeki Bug; wykonawcy z Polski i Ukrainy; w programie – muzyka i taniec, teatr, a także literatura i etnomuzykologia. Tak w dużym skrócie można scharakteryzować XXIII Festiwal Kultury Ukrainiejskiej na Podlasiu „Podlaska Jesień”, który trwał od 10 do 19 października 2014 roku. Już od kilku lat jego specyfiką jest różnorodność oraz wynikająca z tego faktu duża liczba imprez towarzyszących.

Spotkanie z mało znaną historią

Festiwal rozpoczęła promocja książki „Dwie godziny. Wspomnienia mieszkańców Chełmszczyzny i Południowego Podlasia o akcji „Wisła””. Spotkania

z członkami Bractwa Młodzieży Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej, które jest wydawcą książki, odbyły się w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku (na zdjęciu poniżej) oraz w Domu Kultury Prawosławnej w Bielsku Podlaskim.

– Gdy nadeszła 65 rocznica akcji „Wisła”, my jako potomkowie jej ofiar zdecydowaliśmy, że należy jakoś uczcić pamięć naszych przodków – mówi Olga Kuprianowicz – jedna z autorek wydawnictwa. – Powstała idea, aby stworzyć złożony z kilku etapów projekt, który miałby popularyzować wiedzę o tych wydarzeniach. W ramach projektu miała powstać mała broszurka ze wspomnieniami kilku osób – naszych sąsiadów, a także świadków akcji z Warmii i Mazur, do których chcieliśmy pojechać i zareje-

strować ich wspomnienia. Miało to być dosłownie kilka stron. Jednak gdy pojechaliśmy do Warmińsko-Mazurskiego i zaczęliśmy zbierać wspomnienia o naszym regionie, okazało się, że nie da się tego jakoś ograniczyć. I tak zrodził się pomysł, aby wydać książkę – kompletne, ponad dwustronicowe wydawnictwo ze wspomnieniami osób, które pamiętały te straszne czasy.

O potrzebie popularyzacji wiedzy na temat akcji „Wisła” mówił opiekun duchowy Bractwa Diecezji Lubelsko-Chełmskiej ks. Marcin Gościk. Podczas wystąpienia w Białymstoku podkreślał, że dla wielu prawosławnych mieszkańców Północnego Podlasia jest to historia prawie nieznaną, a większość nie zdaje sobie sprawy z tego, że do czasu masowego wysiedlenia Ukraińców z ich ojczystych ziem to właśnie Chełmszczyznę i Południowe Podlasie można było uznać za „serce” i główną podporę prawosławia w Polsce.

Podlasko-poleska uczta etnograficzna

Promocje wydawnictw i spotkania autorskie były już w poprzednich edycjach „Podlaskiej Jesieni”. W tegorocznej zdarzyły się dwie nowinki z dziedziny folkloru tradycyjnego. Pierwszą z nich było podsumowanie projektu „Polesie Kolberga – Polesie dziś”, który był realizowany w ramach obchodów Roku Oskara Kolberga. Jego uczestnicy już od wielu lat penetrują najbardziej „tradycyjną”

Podlaskie wesele na scenie Bielskiego Domu Kultury

etnograficznie krainę w tej części Europy – Polesie, zarówno po ukraińskiej, jak i białoruskiej stronie granicy. Badają miejscowy folklor i uczą się od mieszkańców tych ziem archaicznych pieśni, wykonywanych w manierze tradycyjnej. Jedną z najbardziej „zaprzyjaźnionych” miejscowości na mapie ich podróży jest ukraińska wieś Załawie w obwodzie rówieńskim, w pobliżu Rokitna. Uczestniczki etnograficznych wypraw utworzyły zespół śpiewaczy „Grupa z Lasu”. W ramach festiwalu zaprosiły śpiewaków z Załawia na wspólny koncert zatytułowany „Opowieści z Polesia – bajki ze zbiorów Kolberga – historie z podróży”, który odbył się w Muzeum – Ratuszu w Bielsku Podlaskim.

Dzięki obecności na Podlasiu zespołu z Załawia można było także wzbogacić inną imprezę, na której był korowaj, weselne obrzędy i pieśni, była także atmosfera prawdziwego, tradycyjnego, wiejskiego wesela. W ramach Festiwalu „Podlaska Jesień” w Bielskim Domu Kultury odbyło się folklorystyczne widowisko „Podlaskie wesele”.

– Już od kilku lat festiwal nie ogranicza się do jednego czy dwóch dni, ale staramy się, żeby trwał jak najdłużej – mówi Elżbieta Tomczuk, kierownik zespołów „Ranok” i „Rodyna”. – Dlatego w tym roku chcieliśmy pokazać podlasko-poleskie wesele, tym bardziej że takie zespoły, jak „Hiloczka” z Czeremchy wraz z grupą śpiewającą z Czeremchy Wsi, „Rodyna” i „Ranok” mają dobrze opracowane elementy wesela i trzeba je było jedynie powtórzyć. Podzieliliśmy się zadaniami i nasze zespoły pokazywały, jak odjeżdża do ślubu panna młoda, a goście z Ukrainy – jak odjeżdża pan młody. Ponieważ nie mieliśmy możliwości odbycia wspólnych z zespołem z Załawia prób, była to naprawdę spontaniczna inscenizacja. Zresztą, tak było na weselu – nikt nikomu nie mówił, kiedy ma śpiewać lub tańczyć.

W inscenizacji fragmentów wesela wziął udział zespół śpiewaczy ze Wsi Czeremchy, który wspólnie z młodzieżową „Hiloczka” z Czeremchy pokazał obrzęd wypiekania korowaja, a także „Ranok” z Bielska Podlaskiego i „Rodyna” z Dubiażyna.

– Pokazaliśmy odjazd panny młodej do ślubu – mówi Walentyna Tomczuk z dubiażyńskiej „Rodyny”. – Kiedyś na weselu musiał być marszałek, błogosławieństwo rodziców, „wspomaganie”. Ja grałam matkę panny młodej – wyprawiłam córkę do ślubu. Na trady-

cyjnym weselu marszałek stukał łyżką w sufit, a tutaj musiał stukać w stół. Szkoda, że nie mogliśmy pokazać, jak panna młoda odjeżdża w zaprzęgu konnym, jak to było dawniej, gdy po naszych drogach nie jeździło tyle samochodów. Ale może jeszcze kiedyś uda się nam coś takiego przedstawić.

Folklorystyczna inscenizacja w Bielskim Domu Kultury rzeczywiście miała coś z atmosfery zabawy weselnej. Oprócz bogatej obrzędowości dużo tu było żartów i spontanicznej zabawy. Niektórzy z publiczności mogli przypomnieć swe wiejskie wesela, a ci młodzi zobaczyć coś, o czym nie wspominają nawet ich rodzice, bo ich wesela nabrały już „lokalowo-disco-polowego” charakteru. Jak można się było przekonać w rozmowie z członkami zespołu z Załawia – wiatr przemian dotarł, niestety, także na Polesie.

– Nasz zespół działa już od ponad czterdziestu lat – mówi Ustyna Krepec. – Przedstawiamy różne obrzędy weselne, a tu pokazaliśmy jedynie fragmenty – zdobienie korowaja, sadwienie za stół pana młodego i inne. U nas te pieśni i obrzędy też już zanikają. Jeszcze jak wypiekają korowaj, to mogą zaprosić takie starsze, jak ja, kobiety, żeby im zaśpiewały. A młodzi już nie umieją.

Festiwalowo-filmowo

Kolejną odsłoną „Podlaskiej Jesieni” był wieczór filmowy z udziałem dyrektora Oddziału Telewizji Ukraińskiej w Równem – Petrem Midryhanem (na zdjęciu u góry). Na pokazie „Filmowe Oblicza Ukrainy” w Bielskim Domu Kultury zaprezentował on dwie produkcje rówieńskiej telewizji. Pierwsza z nich to dokument zatytułowany „Perewertni”, opowiadający o oddziałach NKWD, które pod koniec II wojny światowej terrorizowały ludność na Zachodniej Ukrainie, pozorując, że robią to partyzanci podziemia ukraińskiego.

– Do niedawna mówiono, że robili to powstańcy, ponieważ nie było dostępu do dokumentów KGB, a co najważniejsze – świadkowie tych wydarzeń bali się o tym mówić – powiedział Petro Midryhan. – Ale gdy ta zasłona milczenia mogła opaść i ludzie się otworzyli, wówczas odnaleźliśmy wielu świadków, którzy opowiedzieli nam te historie. Przywiózłem ten film tutaj także dlatego, że obecnie w Ukrainie mamy podobną sytuację. Kreml, podobnie jak wtedy, napuszcza jednych ludzi na drugich, wywołuje kon-

flikty między narodami. Propaganda robi swoje – Putin mówił, że na Krymie nie ma wojsk rosyjskich, że nie ma ich na wschodzie naszego kraju. A skąd te setki jednostek uzbrojenia, najemników? Okazuje się, że nasz film ma paralele we współczesnym świecie.

Kolejny zaprezentowany na pokazie film odnosił się do jubileuszu 200-lecia urodzin Tarasa Szewczenki. Dzieło Oleksija Buchała ukazuje być może nie takiego Szewczenkę, jak go zazwyczaj przedstawiamy i wyobrażamy. Przyzwyczajaliśmy się do wizerunku sędziwego człowieka, z sumiastym wąsem i w kożuchu. A już sam tytuł filmu „Szewczenko bez kożucha” mówi o tym, że pokazuje on ukraińskiego wieszczę narodowego w niestereotypowy sposób.

Dla najmłodszych

„Podlaska Jesień” to zdaniem organizatorów festiwalu – święto kultury ukraińskiej skierowane do wielu pokoleń. Ważne miejsce w tym przedsięwzięciu zajmują dzieci. Tradycyjnie podczas festiwalu odbywają się spektakle teatrów lalkowych z Ukrainy. Od kilku lat mogą je oglądać najmłodszy widzowie w kilku podlaskich miejscowościach. W tym roku na festiwalu gościli aktorzy Akademickiego Teatru Lalek z Chmielnickiego. Przedstawienie „Stary wiatrak”, na motywach bajki klasyka gatunku Hansa Christiana Andersena, mogły obejrzeć dzieci w Czeremsku, w Zespole Szkół im. św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku, przedszkolaki z „Leśnej Polany” w Bielsku Podlaskim oraz uczniowie

Zespołu Szkół im. Adama Mickiewicza w Bielsku Podlaskim. W tym największym ośrodku nauczania języka ukraińskiego na Podlasiu już tradycyjnie w ramach „Podlaskiej Jesieni” odbył się Dzień Kultury Ukraińskiej (na zdjęciu u góry).

Aktorzy z Ukrainy grali dla dzieci na Podlasiu, a ukraińska młodzież z Lublina w teatralnym przedstawieniu przypominała postać znaczącą dla historii naszego regionu. Uczniowie Ukraińskiej Szkoły Niedzielnej w Lublinie zaprezentowali podczas festiwalu przedstawienie „Książ Danyło”, które powstało na motywach filmu Jarosława Łupija „Danyło książ Hałyckij”. W 1253 roku w Drohiczynie książę Daniel Halicki przyjął królewską koronę. W tym roku obchodzimy 750 rocznicę jego śmierci.

Koncerty i coś jeszcze

Bielsk Podlaski, Białystok, Hajnówka, Orla, Siemiatycze, a także Dąbrowica Mała na Południowym Podlasiu to miejscowości na mapie koncertów „Podlaskiej Jesieni”. Na festiwalowych scenach zaprezentowało się prawie dwadzieścia zespołów, a także soliści. Publiczność, jak każdego roku, mogła nie tylko słuchać pieśni, ale także podziwiać tańce ukraińskie. Wśród wykonawców byli przedstawiciele różnych pokoleń – najmłodsi – „Soneczka” z Przedszkola „Leśna Polana” w Bielsku Podlaskim, a także młodzież, która nie wstydzi się śpiewać *po-swojemu*.

– *Cieszymy się, że nas tu zaproszono, że mogliśmy zaśpiewać* – mówi Kasia Pietruczuk z zespołu „Strumok” z Dubicz Cerkiwnych. – *Śpiewam w zespole „Strumok” od 13 lat. Nasz zespół to była taka pierwsza inicjatywa w naszej gminie i pomyślałam – dlaczego się nie przyłączyć. Myślę, że gdyby nie nasz*

zespół, to inni młodzi ludzie nie znalazliby teraz tych „naszych” pieśni, a gdy śpiewamy, nawet na takich młodzieżowych imprezach, wówczas okazuje się, że znają piosenki i śpiewają z nami.

Królował folklor, także ten w tradycyjnej archaicznej manierze, na przykład w wykonaniu zespołu „Dobryna” z Białegostoku, który po raz pierwszy zaprezentował się na „Podlaskiej Jesieni”. Była też estrada ukraińska, w której specjalizują się między innymi wokaliści ze Studia Piosenki Estradowej Hajnowskiego Domu Kultury.

Nie zbrakło także gości z Ukrainy. Podlasianie mogli zobaczyć popisy tańeczne zespołu „Družba” z Równego oraz posłuchać folkowych aranżacji pieśni ukraińskich w wykonaniu zespołu „Lito” z tegoż miasta. Jego członek Oleksandr Kuba po raz pierwszy na Podlasiu był w 1999 roku z zespołem „Żywohraj”.

– *Mam okazję słuchać waszych zespołów na scenie* – powiedział muzyk z Równego. – *Bardzo wysoko oceniam ich poziom i cieszę się, że ludzie nie zapominają języka ukraińskiego, pieśni ukraińskich. Starają się nie tylko je za-*

chowywać, ale także rozwijać i na nowo interpretować. To inspirujące, także dla nas.

Każdy koncert, każda impreza artystyczna wymaga pewnego mocnego finału, podczas którego publiczność przeżywa swoiste katharsis. W tym roku takich emocji dostarczyła gwiazda koncertów festiwalowych – folklorystyczny teatr „Berehynia” z Kijowa. Jego uczestnicy po kozacku – z werwą i przytupem: śpiewali, grali na instrumentach ludowych, tańczyli, a w tańcu fechtowali się szablami i nawet „gotowali” *kulisz* – potrawę, która zaporoskim kozakom dodawała sił i stawiała na nogi.

Koncertom towarzyszyła wystawka-kiermasz rzemiosła ludowego. Dzięki wystawcom z Równego, Łucka oraz Kosowa na podlaskich imprezach będzie więcej ludzi w wyszywanych ukraińskich *soroczkach*, w domach przybędzie tradycyjnej ceramiki oraz innych gadżetów mniej lub bardziej związanych z kulturą ludową.

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok
Fot. Ju. Hawryluk, S. Sawczuk

Підляськими шляхами, згадуючи князя Данила...

У жовтні 2014 р. вже вдруге відбулася культурологічна поїздка з Люблина на Північне Підляшшя, яку організувало Українське Товариство. Її учасники – це українці з Люблина, зокрема учні Української недільної школи та їхні батьки. Маршрут поїздки проходив шляхом місць, важливих для української культури та православної традиції в цьому регіоні. Учасники мали також нагоду взяти участь у XXIII Фестивалі української культури на Підляшші «Підляська осінь 2014», в програмі якого була також театральна вистава «Князь Данило» у виконанні молодих акторів з Люблина.

18 жовтня вранці виїхали ми з Люблина в напрямку Підляшшя. Ознайомлення з цим регіоном почали з Дорогичина, міста, яке мало славу історію, адже було важливим городом на західній межі Київської Русі. Важливі сторінки історії міста пов'язані з постаттю князя Данила Романовича, якого особу нагадувала своєю виставою люблінська молодь. У надбужанському місті спочатку відвідали православну церкву св. Миколая та зустрілися з настоятелем місцевої парафії о. митр. прот. Євгенієм Заброцьким, котрий цікаво розповів про історію і сьогодення Православ'я в Дорогичині. Згодом прогулялися вуличками міста оглядаючи місцеві пам'ятки – костели, будинки,

і подалися до місцевого музею у Надбужанському історично-культурному парку «Буг – пограниччя культур та релігій». Там оглянули історичну виставку та експозицію старих мотоциклів, а також, як виявилось, найбільшу в Польщі колекцію байдарок. На завершення відвідин Дорогичина пішли на середньовічне городище на Замковій горі (на фото вгорі).

Наступним пунктом програми поїздки був православний чоловічий монастир св. Димитрія Солунського в Саках. У монастирській церкві преп. Нектарія Егінського ми зустрілися з намісни-

ком монастиря о. архимандритом Тимофієм, котрий розповів про монастир та постать преп. Нектарія (на фото внизу). Відвідали також старовинну церкву св. Димитрія Солунського на місцевому кладовищі, де знаходиться чудотворна ікона покровителя монастиря.

До Більська доїхали кількадесят хвилин до початку гала-концерту XXIII Фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь 2014». Концерт був дуже різноманітним, поруч українських ансамблів з Підляшшя, виступали також артисти з різних регіонів України. Особливе зацікав-

Більськ

Парцьово

лення публіки викликав виступ малюків з української групи садочка «Лісова поляна» в Більську. Цікавим доповненням концерту був кермеш-виставка, де можна було придбати традиційні українські вироби народних творців-художників. Цей день закінчили спільною вечірною з підляською молоддю та гостями фестивалю.

В недільний ранок, 19 жовтня, пішли на Божественну Літургію до Воскресенської церкви, однієї із п'яти парафіяльних церков у Більську. Мали ми нагоду вперше подивитися цей храм після його відбудови, яка саме завершилася. Після служби були ми запрошені до парафіяльної світлиці на зустріч і почастинок, який підготували молоді хористки. За чаєм ми поспілкувалися з духовенством та матушкою Аліною Мінько, яка свого часу також навчалася в Любліні. Багато дізналися ми про парафію, історію церкви та її відбудову. Згодом приєднався до нас також настоятель о. прот. Андрій Мінько. На згадку дістали ми листівки та буклетики про церкву, а також смачний подарунок – традиційний підляський сенкач.

Наближався час нашої вистави. Після обіду провели ми репетицію, а наші батьки підготували сценографію і були готові показати в Більську нашу виставу. Вперше прийшлося нам виступати на великій сцені Більського будинку культури, минулого року нашу виставу про свв. Мучеників Холмських і Підляських ми показували у меншому залі. З непокоєм очікували, чи наша вистава зацікавить більську публіку, проте глядачів не бракувало.

Підготовлена нами театральна вистава невіпадково присвячена була постаті князя Данила Романовича.

Адже саме цього року минуло 750 років від смерті володаря, який відіграв таку велику роль в історії нашої рідної землі – Холмщини і Підляшшя. Акторами стали учні Української недільної школи в Любліні з міжшкільних груп навчання української мови. Прем'єра вистави відбулася в червні поточного року під час фестивалю «Українська Бєсїда» в Любліні. Вдруге виставили ми її на початку жовтня в Холмі, в Центрі православної культури. Мали ми тоді також нагоду відвідати місця пов'язані з життям князя Данила, адже Холм був столицею його держави і саме там він похоронений.

Наша вистава розповідала про важливі сторінки життя князя Данила. Зміст вистави був спертій на мотиви фільму «Данило – князь Галицький» (режисер Ярослав Лупій) та поеми Олександра Олеся «Князя України». У головного героя вдало втілювся Матвій Марчук, який на виставу прибув до Більська прямо з Парижа. Серед персонажів вистави, крім самого князя, були також його брат Василько (Яків Марчук), мати Анна (яку грає нижче підписана), татарський хан

(Устим Соболівський), кобзар (Маркіян Савенець), поводир кобзаря (Богдан Савенець), дівчатка (Вікторія Костючок, Софія Савенець, Катерина Боровик, Йоанна Купріянович), хлопчик (Орест Падалка). Режисером вистави була наша вчителька української мови, пані Леся Соболівська.

Після завершення вистави закінчувалося наше перебування в Більську. Ще подивилися на центр міста, відвідали сусіднє село Парцьово, де оглянули церкву св. Димитрія, а потім подалися на південь. По дорозі заїхали до Ботьок. У цьому підляському містечку відвідали ми православно церкву Успіння Пресвятої Богородиці. Зустрілися також з настоятелем місцевої парафії о. прот. Мирославом Ничипором, який розповів нам історію храму та подарував буклетики про церкву. Це вже був останній пункт у програмі нашої поїздки на Підляшшя. До Люблїна повернулися втомлені, але щасливі...

Катерина КУПРІЯНОВИЧ
Фото М. і Г. Купріяновичі

Українська „революція гідності” і революція в sieci

21 листопада 2013 р. в Кijові відбулися протести, які привели до звільнення президента Януковича. Кілька місяців пізніше Росія зайняла частину території незалежної України, а зараз ми є свідками невисловленої війни Росії з Україною, яка коштує життя кільком тисячам українців і неперевіреної кількості солдатів і добровільців з Росії. Прямим імпульсом, який привів до виходу людей на Майдан у Кijові, був запис на порталі соціального Facebook українського журналіста і блогера Мустафи Найєма. На своєму профілі в порталі Facebook запросив людей до протесту проти підписання через українські урядові угоди з Європейським Союзом, вступу в Єврозону вступу з Росією та ЄС. Це було наслідком ранішого обіцяння та волі більшості громадян. Ефекти цього запису були жахливими для всіх: українських урядових, української опозиції парламентарної, вчених на всьому світі, а також великого сусіда з президентом Володимиром Путіним на чолі. Невдоволення з підписання угоди з Європейським Союзом та застосування сили проти протестуючих студентів в короткому часі сподобалося, і в короткий час Майдан Незалежності, а в короткий час на всій території України в т.ч. Євромайданів протестувало мільйон українців. Маніфестанти вимагали продовження проукраїнського курсу та захисту їхніх громадянських прав.

З початку масових протестів на Україні, в Польщі, як і за кордоном з'явилася велика кількість коментарів і інтерпретацій цих подій, які нерідко суперечили одна одній. Наприклад, деякі автори стверждали, що це спонтанний рух громадян, інші ж вважали, що це була організована акція, метою якої було захоплення влади, а не захист демократії та свобод. Питанням було, чи були це дійсно початок демократичних змін в Україні, чи лише прояв емоцій. Одні стверджували, що Євромайдан був лише гласом громадян, а інші вважали, що це була спроба встановлення радикального режиму в Україні. Питанням було, чи Євромайдан був початком демократичних змін в Україні, чи лише прояв емоцій. Одні стверджували, що Євромайдан був лише гласом громадян, а інші вважали, що це була спроба встановлення радикального режиму в Україні.

Через соціологічні дослідження можна було б перевірити, чи є це дійсно початок демократичних змін в Україні, чи лише прояв емоцій. Для цього потрібно було б провести дослідження в Україні, в Польщі та за кордоном. Питанням було, чи Євромайдан був початком демократичних змін в Україні, чи лише прояв емоцій. Одні стверджували, що Євромайдан був лише гласом громадян, а інші вважали, що це була спроба встановлення радикального режиму в Україні.

Завдяки соціологічним дослідженням можна було б перевірити, чи є це дійсно початок демократичних змін в Україні, чи лише прояв емоцій. Для цього потрібно було б провести дослідження в Україні, в Польщі та за кордоном. Питанням було, чи Євромайдан був початком демократичних змін в Україні, чи лише прояв емоцій. Одні стверджували, що Євромайдан був лише гласом громадян, а інші вважали, що це була спроба встановлення радикального режиму в Україні.

Дослідження показали три фази функціонування Майдану. Першою стадією було Майдан-митинг, який тривав до кінця грудня 2013 р. і був організований переважно студентами в Києві. Другою стадією було Майдан-об'єзд, який тривав до кінця грудня 2013 р. і був організований переважно студентами в Києві. Третью стадією було Майдан-Січ, який тривав до кінця грудня 2013 р. і був організований переважно студентами в Києві.

З початку протестів на Україні задавали питання: ким представляє Євромайдан? Чи спровокувала його радикальна меншість, чи це була спроба встановлення демократичного режиму в Україні? Питанням було, чи Євромайдан був початком демократичних змін в Україні, чи лише прояв емоцій. Одні стверджували, що Євромайдан був лише гласом громадян, а інші вважали, що це була спроба встановлення радикального режиму в Україні.

„Однієї з таких інтерпретацій були зволеники серед деяких антиукраїнських і проукраїнських представників середовища православно в Польщі, які реагували ентузіазмом, слухали чарівне слово „Новоросія”. Вони трактували православ'я і універсальну концепцію Кремля „русский мир” як синоніми, хоча насправді ця концепція інструменталізує Церкву Православну.

Дослідження соціологічні об'єднують такі висновки Азарова та зволеників представленої ним неправдивої картини. Коментар Азарова насправді спростував дискусію соціолога України, директора Фонду „Демократичні Ініціативи” Ірина Бекешкіна, яка зауважила, що „Майдан представляє, очевидно, всю Україну, хоча більше людей є на Заході та в Центрі. Але там також є люди з Сходу. Згодом в Антимайданах брало участь дуже мало людей з Заходу та в Центрі”. З координації протестів вийшло, що в першій стадії Євромайдану – в Майдані-митингу половину учасників становили мешканці столиці, а другу половину приїждівці. Відсоток приїждивців збільшився, коли Майдан перетворився в об'єзд. Найвищий процент учасників характеризував Майдан-Січ – найбільш радикальний і насильницький етап протестів. Хоча половина учасників кийовського Майдану то мешканці обwodів західних, друга половина була з України Східної, Південної та Центральної.

Можливо, ще одним аспектом є те, що Євромайдан був дією громадян української держави, а не дією російськомовних громадян, як це вважали деякі. Це було протиприродно. Така була ситуація в Україні і в Польщі. Майдан був дією громадян української держави, а не дією російськомовних громадян, як це вважали деякі. Це було протиприродно. Така була ситуація в Україні і в Польщі.

Kijowski Majdan w styczniu 2014 roku – na pierwszym planie wylot ul. Instytuckiej, która 20 lutego stała się miejscem najkrwawszych wydarzeń.

dzień językiem rosyjskim lub osoby dwujęzyczne: wykorzystujące zarówno język ukraiński, jak i rosyjski.

Coraz bardziej brutalne reakcje prezydenta Janukowycza i rządu wobec protestujących doprowadziły do wyraźnej zmiany struktury plci wśród protestujących. W pierwszej fazie swego istnienia Euromajdan mniej przypominał protest, panowała tam raczej atmosfera rodzinnego wielotysięcznego pikniku, na którym często spotkać można było matki z dziećmi. Obraz Majdanu zmieniła brutalność władz. Na Majdanie-mityngu kobiety stanowiły 40%. Majdan-Sicz to już znakomita przewaga mężczyzn, których było wtedy prawie 90%.

W niewielkim stopniu zmieniała się za to struktura wiekowa uczestników protestów w ukraińskiej stolicy – na Majdanie-Siczy wyniosła 37 lat. Widać zatem wyraźnie, że większość stanowią osoby młode i w wieku średnim.

Socjologowie zapytali także uczestników protestów o powody ich wyjścia na ulicę. Wśród trzech głównych powodów uczestnictwa w Majdanie wskazywano kolejno na: brutalne represje władzy przeciwko uczestnikom protestów, niepodpisanie przez Wiktora Janukowycza umowy stowarzyszeniowej z UE oraz pragnienie zmiany życia w Ukrainie. Ciekawe, że odpowiedź „pragnienie zmiany władzy w Ukrainie” znalazła się dopiero na czwartej pozycji. Widać więc, że głównym celem protestujących była nie tyle zmiana władzy, co sposobu jej sprawowania. Umowa stowarzyszeniowa z UE interpretowana była z jednej strony jako symbol demokracji i lepszego poziomu życia, z drugiej – miała stać się instrumentem obligującym polityków do zmiany stylu rządzenia oraz poszanowania podstawowych praw obywateli.

Interesujące, że apele czołowych polityków opozycji parlamentarnej jako powód wyjścia na ulicę były istotne tylko dla ok. 3-7% respondentów w różnych stadiach funkcjonowania Majdanu. Jest to dowód na niskie zaufanie społeczeństwa nie tylko do prezydenta Janukowycza i jego obozu, ale również do całej klasy politycznej oraz wszystkich instytucji ze sfery polityki (potwierdzają to inne badania prowadzone w skali całej Ukrainy przez Centrum Razumkova). Komentowane wyżej wyniki badań obalają tezę, zgodnie z którą Euromajdan miał być dziełem odgórnego działania ukraińskiej opozycji parlamentarnej. Protesty były rezultatem silnych poziomych struktur społecznych, przejawem aktywności oddolnej aktywistów społecznych. Propagandową wymuszką były także twierdzenia o płaceniu diet uczestnikom protestów. Badania wykazały, że od 0% do 0,3% uczestników wypłacono lub obiecano wypłacić gratyfikację za udział w protestach w Kijowie. Jest to zatem poziom błędu statystycznego. Zaskakiwać może fakt, że choć struktura demograficzna kijowskiego Majdanu zmieniała się, to motywacje uczestników trwały w formie raczej nie zmienionej.

Jedną z obiegowych opinii, popularyzowanych w Europie Zachodniej przez moskiewską machinę propagandową, był mit o radykalnym Majdanie. Z nim także skutecznie rozprawiają się wyniki reprezentatywnych badań, które dowodzą, że Majdan radykalizował się dopiero pod wpływem użycia siły przeciw demonstrantom przez władze. Wcześniej był bardzo pokojową, racjonalną i dobrze zorganizowaną formą protestu, choć nie była ona skrupulatnie przygotowywana i odgórnie zarządzana, jak było w przypadku pomarańczowej rewolucji z 2004 r.

Euromajdan miał charakter apolityczny i apartyjny, czego symbolem może być fakt, że początkowo obok siebie funkcjonowały dwa Euromajdany: pierwszy – na Majdanie Niepodległości, zorganizowany oddolnie, w sposób nieformalny przez aktywistów społecznych, studentów oraz drugi – zorganizowany przez liderów opozycji parlamentarnej na Placu Europejskim, oddalonym od pierwszego o kilkaset metrów. Połączyły się one dopiero 26 listopada 2013 r. i choć liderzy opozycji parlamentarnej: Arsenij Jaceniuk, Witalij Kłyčko i Ołeh Tiahnybok w tym momencie stali się twarzami euromajdanu to nigdy nie zyskali bezwarunkowego zaufania społeczeństwa, które patrzyło im na ręce. Badania socjologiczne potwierdziły również, że zdecydowana większość uczestników protestów (80-90% w różnych stadiach jego trwania) dołączyła do nich w sposób niezorganizowany i niekoordynowany przez jakiegokolwiek partię polityczną, ruchy społeczne czy organizacje.

Brakuje źródeł, które mogłyby potwierdzić poglądy polityczne protestujących. Zwolennicy tezy o radykalnym Majdanie oraz kremlowska propaganda forsują pogląd o „kijowskich faszystach”, bazując na mitach z czasów radzieckich. Ekspert z Ośrodka Studiów Wschodnich W. Konończuk i A. T. Olszański zwracają uwagę, że Majdan był zakorzeniony w symbolice narodowej, ale pozbawionej treści ksenofobicznych i radykalnych. Radykalne organizacje obecne na Majdanie musiały złagodzić swój przekaz, bo nie trafiał on do umiarkowanie usposobionych manifestantów. W antyukraińskiej propagandzie symbolem radykalizmu Majdanu miał się stać Prawy Sektor. Swoją sprzeciw wobec kłamliwej propagandy wyraziły środowiska znanych na całym świecie intelektualistów ukraińskich i zagranicznych, naukowców zajmujących się od lat problematyką ukraińską. Z inicjatywy Andreasa Umlanda – niemieckiego historyka zamieszkałego w Kijowie, specjalizującego się w problematyce europejskiego neofaszyzmu na łamach gazety „Deif” opublikowali oni apel pt. *Kyiv's Euromaidan Is A Liberationist And Not Extremist Mass Action Of Civic Disobedience*, będący wyrazem sprzeciwu wobec bezpodstawnych oskarżeń Euromajdanu o ekstremizm oraz faszyzm.

Obok struktury demograficznej socjologów interesował podział demonstrantów ze względu na przynależność do różnych kategorii społeczno-zawodowych. Okazuje się, że podczas Majdanu-mityngu największy odsetek wśród nich stanowili specjaliści ze średnim lub wyższym wykształceniem – prawie 40%, przedsiębiorcy – prawie 10% i studenci – 13%. Są to

tradycyjnie najbardziej aktywne kategorie społeczno-zawodowe, charakteryzujące się najwyższymi aspiracjami życiowymi, najbardziej zainteresowane stworzeniem dogodnych warunków do formowania się klasy średniej, a więc państwa demokratycznego, transparentnego, skutecznie zwalczającego korupcję. Symptomatyczne, że udział przedsiębiorców na Majdanie wzrastał wraz ze wzrostem poziomu brutalności władz (przedsiębiorcy na Majdanie-Siczy stanowili aż 17% – skok o ponad 7% w porównaniu z pierwszym stadium Majdanu). Ponadto odnotowano wysoki odsetek robotników i emerytów, których udział wzrastał wskutek wzrastającego poziomu represyjności władz. W Majdanie przeważała najlepiej wykształcona część społeczeństwa – zdecydowana większość uczestników protestów w stolicy to osoby posiadające wykształcenie wyższe (od 43 do 63% w różnych stadiach trwania Majdanu) lub studenci (od 10 do 14%).

Przytoczone wyniki badań to nie tylko opis specyficznym ukraińskiej formy społecznego niezadowolenia. Badacze tacy jak historyk Jarosław Hrycak sugerują, aby Euromajdan i rewolucję godności analizować przez pryzmat tendencji społecznych o zasięgu ogólnoswiatowym. Jego zdaniem Euromajdan bardziej przypomina bunt młodzieży w Brazylii, ruch Occupy, protesty w Turcji na Placu Taksim czy też manifestacje na Placu Błotnym w Moskwie. Podkreśla zaangażowanie ludzi młodych, aktywnych, przedsiębiorczych, zakorzenionych w sieciach społecznościowych i cyberprzestrzeni. Euromajdan z „pomarańczową rewolucją” z 2004 r. łączy obecność tych samych aktorów społecznych. Różni je jednak przede wszystkim pojawienie się nowego pokolenia

„rówieśników niepodległości”, które czasami sowieckie zna co najwyżej z opowieści, ale nie z autopsji. Euromajdan nie posiada także lidera, wodza, którym wcześniej był Wiktor Juszczenko. Jest też inicjatywą oddolną, apolityczną bazującą na horyzontalnych strukturach i więziach społecznych. Niektórzy komentatorzy są zdania, że brak lidera Euromajdanu świadczy o jego słabości. Inni dowodzą, że brak lidera jest znakiem czasów i utrudnia władzom centralnym, autorytarnym reżimom jednoznaczne rozprawienie się z protestami, które nie mają jednolitego ośrodka.

Ruchy społeczne w dobie Internetu znalazły się w centrum zainteresowania znanego hiszpańskiego socjologa Manuela Castellsa, autora książki *Sieci oburzenia i nadziei. Ruchy społeczne w erze Internetu*. Castells, opisując ruchy społeczne w społeczeństwie sieci, „rewolucję wyzwolenia i godności” w Tunezji, rewolucję egipską, tzw. Arabską Wiosnę, *indigandas* w Hiszpanii, Occupy Wall Street, islandzką „rewolucję kuchenną” itp., stara się wskazać ich wspólny mianownik. Wśród czynników istotnych dla tunezyjskiej „rewolucji wyzwolenia i godności” autor ten zwraca uwagę na: 1. wysokie bezrobocie wśród młodzieży, absolwentów wyższych uczelni, którzy stanęli na czele rewolucji, pomijając struktury formalne; 2. silną kulturę cyberaktywizmu, możliwość otwartej krytyki władzy w dłuższym okresie; 3. wysoki wskaźnik dostępu do Internetu. Jego zdaniem dla wspomnianych ruchów w Islandii i Tunezji ważną rolę odegrała telefonia komórkowa i portale społecznościowe, umożliwiające niezależne, niekontrolowane rozpowszechnianie obrazów i treści, mobilizowanie społeczeństwa, prowadzenie publicznej debaty.

Reakcja kijowian na jedną z „ustaw dyktatorskich”, przyjętych 16 stycznia 2014 r., która przewidywała karę do 15 dni więzienia za zasłanianie twarzy podczas demonstracji.

Punktem zapalnym takich form społecznego nieposłuszeństwa bywa zwykle jakieś dramatyczne wydarzenie: krach gospodarczy i jako jego następstwo – pogarszający się poziom życia obywateli, samospalenie, brutalne działania policji itp. Co ciekawe, w takich ruchach zwykle w roli siły napędowej występują nie radykałowie, lecz środowiska umiarkowane. W Egipcie na ulicę wystąpiła zubożała klasa średnia z wysokim odsetkiem kobiet, dołączyły do niej warstwy uboższe, które najbardziej odczuły inflację. Wśród żądań artykułowanych podczas protestów najważniejsze jest oczekiwanie polepszenia poziomu życia, ściśle powiązane z potrzebą demokratyzacji kraju.

Castells zwraca uwagę na ważną rolę *livestreamingu* w rewolucji egipskiej. Technologia ta umożliwiła transmitowanie i śledzenie wydarzeń na żywo. Aktorzy społeczni przestali być zależni od monopolu władzy w sferze polityki informacyjnej. Impuls, który pojawia się w Internecie, wychodzi poza cyberprzestrzeń i ma na celu opanowanie przestrzeni fizycznej, placów, miejsc symbolicznych dla konkretnej wspólnoty. Solidarność wspólnotowa zostaje przeniesiona z cyberprzestrzeni do realnego świata fizycznego. Cyberprzestrzeń traktowana jest przez liderów nowych ruchów społecznych jako przestrzeń bezpieczna, w której sieci oburzenia i nadziei mają możliwość się łączyć, a wychodząc do świata fizycznego, nawiązując interakcję ze społeczeństwem, z masami. Tak skonstruowany mechanizm pozwala stworzyć alternatywę sieciom władzy.

Nowe ruchy społeczne wywodzące się z cyberprzestrzeni generują także niesamowity poziom artystycznej aktywności i kreatywności politycznej. W Internecie rozpowszechniane są satyryczne filmy, memy, wideoblogi, które mają za zadanie zarówno koić, jak i motywować do działania. Zjawisko to jest szczególnie istotne w kontekście dotarcia, mobilizowania i aktywizowania najmłodszego pokolenia. Analizowane ruchy charakteryzują się rozbudowaną strukturą poziomą, mnogością ośrodków. Nowe ruchy społeczne bazujące na tak opisanych mechanizmach nazywane są przez Castellsa rewolucjami cyfrowymi lub rizomatycznymi.

J. Hrycak zwraca uwagę, że Euromajdan można traktować jako zjawisko wpisujące się w opisywane przez Castellsa tendencje o zasięgu globalnym. Potwierdzają to komentowane wcześniej wyniki badań socjologicznych prowadzonych na Majdanie. Euromajdan to, podobnie jak w innych częściach świata, bunt ludzi młodych, mobilnych, aktywnych, zakorzenionych w sieciach społecznościowych.

Zakończenie na str. 18

„Szansa na sukces” na ludowo

W Wojewódzkim Ośrodku Animacji Kultury w Białymstoku odbył się konkurs na najlepsze wykonanie podlaskiej pieśni tradycyjnej ze wsi Malinniki, Gorodzisko i Krasna Wieś. Jego hasło – „Szansa na Oskara” – nawiązywało z jednej strony do popularnego programu muzycznego TVP2 „Szansa na sukces”, a z drugiej do tegorocznych obchodów roku Oskara Kolberga. Konkurs okazał się strzałem w dziesiątkę – nie zawiodła nie tylko publiczność, ale też występujący, których poziomu wykonawczego nie powstydziliby się żaden profesjonalny talent show.

Oskar Kolberg – badacz folkloru nie tylko polskiego

Konkurs miał na celu promocję tradycyjnego śpiewu podlaskiego, a także przypomnienie i uhonorowanie postaci Oskara Kolberga, polskiego muzyka, kompozytora, a przede wszystkim wybitnego etnografa i folklorysty, którego najważniejszym dokonaniem stało się stworzenie podstaw etnografii polskiej. Nieprzypadkowo, gdyż właśnie 2014 rok Uchwałą Sejmu RP został ogłoszony rokiem Oskara Kolberga. Warto w kilku słowach przypomnieć tę postać.

Oskar Kolberg (1814-1890), urodzony w tym samym roku, zaledwie dwa tygodnie wcześniej niż wybitny poeta ukraiński Taras Szewczenko, był synem ewangelika, pochodzącego z Meklemburgii kartografa, profesora miernictwa i geodezji na Uniwersytecie Warszawskim oraz urodzonej pod Warszawą córki francuskich imigrantów. Przyszły etnograf od dzieciństwa miał styczność ze światem kultury i nauki, zdobył staranne wykształcenie. Pracował jako nauczyciel muzyki, urzędnik bankowy, księgowy.

Początkowo Kolberg wiązał swoją przyszłość z karierą kompozytorską, jednak jego debiut w 1836 r. przeszedł bez echa. Pod koniec lat 30. zaczął przejawiać zainteresowanie folklorem – od 1838 r. podczas wypraw w gronie przyjaciół notował pieśni i melodie ludowe w okolicach Warszawy, ok. 1840 r. miał już ich ponad 600. W latach 1842-45 wydał w pięciu zeszytach zbiór „Pieśni ludu polskiego”, który zawierał 125 melodii ludowych. W latach 1846-47 opublikował 90 kolejnych pieśni. Do zebranych utworów dołączał

opracowany przez siebie akompaniament fortepianowy. Z czasem zmieniło się jednak jego podejście – bardziej niż kompozytorem, stał się etnografem.

Przez 12 lat Oskar Kolberg pracował jako urzędnik w zarządzie kolei żelaznej warszawsko-wiedeńskiej. Systematyczne zbieranie materiałów etnograficznych, które rozpoczął na Mazowszu, z czasem rozszerzył na cały obszar dawnej Rzeczypospolitej. Na przełomie lat 50 i 60 XIX w. prowadził badania na terenach zachodnioukraińskich: na Rusi Czerwonej, Wołyniu, Polesiu, Podolu, Pokuciu, Chełmszczyźnie, Bukowinie, Łemkowszczyźnie. Jako pierwszy badacz zebrał i usystematyzował kulturę ludową, dzieląc ją według regionów. Efektem jego pracy stało się obszernie dzieło „Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce”, którego tomy zawierają materiały dotyczące poszczególnych regionów. Do 1890 r. udało mu się wydać 33 tomy „Ludu...”. Innym dziełem badacza stały się „Obrazy etnograficzne”, wydane w 10 tomach, z których 8 zostało poświęconych terenom ukraińskim. Dla badaczy folkloru ukraińskiego oraz pogranicza polsko-ukraińskiego, polsko-białoruskiego, czy też ukraińsko-białoruskiego cennym źródłem wiedzy pozostają do dziś takie tomy, jak „Ruś Karpacka”, „Ruś Czerwona”, „Białoruś-Polesie”, „Pokucie”, „Chełmskie”, „Przemyskie”, „Wołyn” itd., które zostały wydane w serii zawierającej 86 tomów dzieł Oskara Kolberga wraz z indeksami i dodatkami, wydawanej od lat 60. XX w.

Pewne informacje o zwyczajach ludności międzyrzecza Narwi i Bugu zostały zawarte w tomach „Mazowsze” oraz „Białoruś-Polesie”. W tym drugim, w rozdziale „Język. Rusini. Małorosyjskie narzecze”, znalazły się przykłady pieśni m.in. z Czyż, Żurobic oraz innych wsi, gdzie lud posługuje się tzw. „gwarą królewską”. Kolberg podaje tu teksty m.in. historycznej pieśni ukraińskiej „Rozwiwaj-sia, zelenyj dube/w noci moroz bude”, śpiewanej nadal przez zespoły podlaskie pieśni lirycznej „Oj po horie, po dolinie/hołuby letajut”, a także pamiętanych do dziś przez przedstawicielki starszego pokolenia utworów weselnych „Podiakujmo Bohu”, „Zastukotieli woronye koni na dworje” etc. (tytuły podajemy zachowując zapis zbieracza).

Trochę inna „Szansa na sukces”

W obchody roku Oskara Kolberga w 200. rocznicę urodzin tego wybitnego etnografa i folklorysty wpisana się inicjatywa związana z zachowaniem i szerszą promocją tradycji śpiewaczej Podlasia – konkurs „Szansa na Oskara”. Był to finał projektu „Warsztaty pieśni podlaskich”, które w Gorodzisku, Malinnikach i Krasnej Wsi organizowało Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia. Podczas cyklicznych spotkań we wspomnianych wsiach, które kończyły się koncertami przed publicznością, m.in. w Zagrodzie w Koźlikach nad Narwią, spotykali się miłośnicy folkloru podlaskiego z całej Polski i z regionu.

„Szansa na Oskara” odbyła się 8 listopada w formie „koncerto-konkursu”, połączonego z potańcówką. W programie znalazł się konkurs śpiewaczy, a także wspólne śpiewanie z wykonawcami ludowymi pieśni podlaskich, warsztaty tańców tradycyjnych oraz potańcówka.

W konkursie wzięło udział 14 miłośników folkloru z różnych miejscowości Polski: Warszawy, Lublina, Białegostoku oraz Mińska Mazowieckiego. Wykonywali oni tradycyjne pieśni obrzędowe (weselne, kołedy życzące, żniwne, sianokośne) z repertuaru śpiewaczek prowadzących warsztaty: Walentyny Marcinowicz z Krasnej Wsi (*Krasne Selo*), Wiery Niczyporuk z Malinnik (*Malinnyki*), a także Anny Tesluk i Nadziei Osipiuk z Gorodziska (*Horodisko*). W jury zasiadły wiejskie wykonawczynie z Malinnik. Konkurs zorganizowało Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia, a jego inicjatorką była aktywna popularyzatorka tradycyjnej kultury ludowej Podlasia Julita Charytoniuk:

– Gdy pisałam w ubiegłym roku projekt na warsztaty, pomyślałam, że może zakończeniem będzie konkurs – „Szansa na Oskara” – wyjaśniała organizatorka konkursu. – Po pierwsze jest rok Oskara Kolberga, dlatego też są popularne wszelkie inicjatywy „ludowopodobne”. Po drugie chcieliśmy zrobić trochę inny konkurs, niż przeglądy odbywające się w regionie i dalej. Porozmawiałam z Anną Jakowską. To ona wymyśliła, by zorganizować „Szansę na sukces”, ale z pieśniami tradycyjnymi z różnych wsi.

Konkurs prowadziła pomysłodawczyni takiej a nie innej jego formy – Anna Jakowska, trener rozwoju osobistego i emisji

Julia Biczysko

Paweł Grochocki

Ola Iwaniuk

głosu, zajmująca się śpiewem tradycyjnym członkini zespołów działających w środowisku ludzi zainteresowanych poznawaniem muzyki tradycyjnej od jej wiejskich wykonawców – Warszawa Wschodnia, Z Lasu, Werchowyna. Zostały zachowane wszystkie zasady telewizyjnej „Szansy na sukces”: prowadząca losowała piosenki (biała karteczka oznaczała, że wykonawca sam mógł sobie wybrać utwór), wykonawcy mieli ułatwienie w postaci wyświetlanych tekstów piosenek, w dodatku mogli wybrać „taśmę profesjonalną” lub „taśmę amatorską”, co w przypadku utworów folklorystycznych oznaczało, że albo śpiewali sami, albo z pomocą wiejskich solistek. Nagrodą była możliwość zaśpiewania przed publicznością ze śpiewaczkami ludowymi.

Atmosfera konkursu także przypominała telewizyjną „Szansę na sukces” – było wesoło, na luzie, przy czym dobrze bawiła się nie tylko publiczność, ale też wykonawcy, którym udzielała się atmosfera zabawy, usuwając niekiedy na dalszy plan stres związany z występem na scenie.

Wsluchać się w folklor podlaski...

Ogromnym zaskoczeniem konkursu był duży udział osób spoza Podlasia – ludzi, którzy nie są związani z tradycją ukraińską. Robił wrażenie duży profesjonalizm wykonawczy oraz dobre opanowanie niuansów językowych, bądź co bądź przez osoby, które na co dzień nie mają styczności z gwarą podlaską. Zaskoczyło to również same śpiewaczki ludowe, które oceniały występujących.

– Według mnie wszyscy śpiewali bardzo dobrze – stwierdziła po konkursie Wiera Niczyporuk z zespołu Malinki z Malinnik – Były tu pieśni z trzech wsi. W każdej z nich jest inna gwara. Mimo to wszyscy

nauczyli się wymowy z danej wsi. Jestem zdziwiona. Czasami akcent nie był taki, ale nie ma co się dziwić. Nawet sama wtrącam polskie słowa, bo minęło już tyle lat od wojny i język się zmienił. A oni w domu nawet nie słyszą naszego języka, a mimo to śpiewają cudownie.

Trzy równorzędne nagrody w konkursie otrzymali: Julia Biczysko z Warszawy (za wykonanie pieśni z Gorodziska), Paweł Grochocki z Lublina (za wykonanie pieśni z Krasnej Wsi) oraz Monika Horodek z Białegostoku (za wykonanie pieśni z Malinnik). Równorzędne wyróżnienia dostali: Dorota Łukasik (Lublin), Karolina Podrucka (Mińsk Mazowiecki), Julia Szawiel (Białystok), Aleksandra Iwaniuk (Białystok), Ewa Grochowaska (Lublin) oraz Olga Koziel (Lublin).

– Byłam na warsztatach z paniami z Malinnik i z Gorodziska – wyjaśniała Julia Biczysko, laureatka jednej z trzech równorzędnych nagród głównych. – Była to cudowna okazja, aby pośpiewać na wsi razem z paniami. Nie było to moje pierwsze zetknięcie z muzyką tradycyjną, pewnie nie miałabym śmiałości, aby zaśpiewać na tym konkursie. Od wielu lat interesuję się pieśniami ukraińskimi, trochę wchodzą w to pieśni białoruskie, rosyjskie i polskie. Najbardziej jednak lubię pieśni ukraińskie, bo są wielogłosowe. Bardzo mi to odpowiada. Śpiewam je ze znajomymi. Przeszkoda jest trochę bariera językowa, bo wiele tekstów dotyczy obrzędów, rytuałów, które nie zawsze są zrozumiałe. Od tego jest jednak kontakt z prowadzącą, którą można o wszystko zapytać i się dowiedzieć. Moja babcia była Ukrainką, więc trochę jestem osłuchana z językiem, chociaż go dobrze nie znam. Pieśni te są jednak śpiewane gwarą, więc nieważne, w jakim stopniu zna się język literacki. I tak trzeba się wsluchać w daną pieśń.

Jedyną uczestniczką konkursu związaną ze środowiskiem ukraińskim Podlasia była Aleksandra Iwaniuk, pochodząca z Czeremchy członkini takich zespołów, jak: Hiłoczek, Dżereło, Słowianoczki i Dobryna. Otrzymała ona wyróżnienie oraz nagrodę publiczności.

– Byłam na warsztatach organizowanych przez Julitę Charytoniuk w Krasnej Wsi i Malinnikach – wyjaśniała Ola. – W Gorodzisku już nie byłam, bo nie mogłam. Gdy się dowiedziałam, że jest takie zakończenie warsztatów, postanowiłam wziąć udział, bo to nowe doświadczenie. Śpiewałam kiedyś solo, ale rzadko mam taką możliwość. Według mnie poziom był bardzo wysoki. Wszyscy mieli doświadczenie z białym głosem. Byłam bardzo zdziwiona, że osoby, które nie są z Podlasia, śpiewają bardzo dobrze, lepiej niż ja. Cieszę się bardzo, że miałam konkurencję i mogłam się wykazać. Wcześniej, gdy występowałam solo, było mało uczestników w mojej kategorii, a tu są osoby nie z Podlasia, w dodatku takie, które nie mieszkają na wsi. Ci ludzie przyjeżdżają do nas z drugiego końca Polski, żeby nauczyć się śpiewania białym głosem. A my mamy to tutaj, na miejscu, i nie zawsze z tego korzystamy.

Za najlepsze lub najciekawsze wykonanie pieśni zostały przyznane nagrody rzeczowe, a zwycięzca miał możliwość zaśpiewania z wiejską wykonawczynią przed publicznością. Oprócz tego dużo nagród otrzymały osoby z publiczności, głosujące na swoich faworytów. Imprezę zakończyły warsztaty tańców tradycyjnych oraz potańcówka, którą poprowadziło Trio Destymflandzkie w składzie: Ewa Grochowaska (skrzypce), Robert Burdalski (basy, bębenek obęczowy), Sebastian Parszutowicz (akordeon) oraz gościnnie Julita Charytoniuk (bębenek obęczowy).

– Przyjechali tu uczestnicy, którzy byli na warsztatach – podsumowywała wszechstronna Julita Charytoniuk – Były też osoby, które się nauczyły z nagrań w Internecie. Nie było zasady, że mogą wystąpić tylko uczestnicy warsztatów. Wszyscy mogli wziąć udział. Jestem bardzo zadowolona, bo przyjechały osoby z Lublina, Warszawy, Białegostoku, Czeremchy. Poziom według mnie był bardzo wysoki, bo nie było osoby, która by źle zaśpiewała. Czasami ktoś stylizował, ale w regulaminie nigdzie nie było powiedziane, że trzeba śpiewać tak jak śpiewaczki. Były różne sposoby interpretacji. Co ważne, uczestnicy nie uczyli się tylko jednej pieśni, ale pięciu z danej wsi. Była to duża mobilizacja. Oprócz tego nie było to takie proste wyjść na scenę i samemu zaśpiewać to, co na warsztatach śpiewaliśmy w grupie kilkunastoosobowej.

Konkurs „Szansa na Oscara” był pierwszą i od razu udaną inicjatywą skierowaną do miłośników ludowego, tzw. białego śpiewu. Pokazał on, że zainteresowanie podlaską tradycją mu-

Warsztaty tańców tradycyjnych

zyczną wyszło już poza krąg lokalnych sympatyków, a poszerza się na inne regiony Polski, czego dowodem był tak liczny udział osób z Warszawy czy Lublina. Jest więc szansa, że konkurs stanie się inicjatywą cykliczną, która w bardzo atrakcyjny sposób będzie sprzyjać zachowaniu i kultywowaniu ludowej tradycji Podlasia.

„Warsztaty pieśni podlaskich”, któ-

rych uwieńczeniem stał się konkurs „Szansa na Oscara”, zostały współfinansowane w ramach programu Instytutu Muzyki i Tańca „Szkoła Mistrzów Tradycji” przy wsparciu finansowym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku.

Ludmiła LABOWICZ
Fot. autorki artykułu

Курашово – село, в якому сучасність перегукується з сивою давниною. От хоч би ця капличка в пам'ять св. братів Маковейів, яку у 1942 р. поставили кураші на території могилок з XI-XII сторіч. А неподалік ще й криниця з цілющою водою. Фото Ю. Гагрилюка

Kuraszewo uwiecznione na fotografiach

Niedzielne popołudnie, 9 listopada. Przed świetlicą wiejską w Kuraszewie sznur zaparkowanych samochodów. Wewnątrz tłum ludzi. Są miejscowi. Są byli miejscowi – obecnie mieszkańcy bliższych lub dalszych wsi, miast i miasteczek. Są też nie związani bezpośrednio z Kuraszewem, ale zainteresowani historią regionu. Są władze gminy Czyże, na czele z pochodzącym z Kuraszewa wójtem Jerzym Wasilukiem, a także powiatu hajnowskiego – w osobie przewodniczącego Rady Powiatu Mikołaja Michaluka, jak się okazuje – także pochodzącego z tej wsi. Jest też główny bohater spotkania Jerzy Plewa, który zaprezentuje powód do dumy mieszkańców – książkę „Kuraszewo – lata minione”.

– Od dawna interesowała mnie historia. Zbierałem materiały dotyczące dziejów Kuraszewa i okolicznych miejscowości – mówi Jerzy Plewa. – Zaczęło się to dwa lata temu. Początkowo były to rodzinne fotografie i dokumenty, potem całej wsi. Nie myślałem jednak o książce. Zgromadzone materiały dały podstawę do zorganizowania w ubiegłym roku w Kuraszewie wystawy i wówczas wójt gminy Czyże Jerzy Wasiluk rzucił propozycję wydania książki dotyczącej historii Kuraszewa.

Książka to nie tylko fotografie, ale także krótka historia wsi, napisana na podstawie wspomnień jej mieszkańców oraz materiałów źródłowych, takich jak dokumenty parafii w Kuraszewie i Czyżach zgromadzone w Archiwum Państwowym w Białymstoku oraz wszel-

kich innych dostępnych dokumentów. Najstarsze fotografie pochodzą z czasów „carskich” – sprzed I wojny światowej i z okresu tzw. „bieżeństwa”.

– W przypadku dokumentów nie dotarłem do jakichś bardzo dawnych, chociaż samo Kuraszewo ma długą historię – dodaje autor książki. – Ten obszar lu-

dzie zamieszkiwali już od tysiąca lat, na co wskazują zbadane kurhany. Najwięcej dokumentów pochodzi z archiwum parafii czyżowskiej, od połowy XVIII wieku. Są to metryki i inne dokumenty.

Album fotografii ułożony jest chronologicznie – od najstarszych do tych bliższych naszym czasom. Postaci uwiecznione na zdjęciach, tam gdzie było to możliwe, są zidentyfikowane, z podanym imieniem i nazwiskiem, a nawet przezwiskiem rodowym – patronimicznym lub innym. Identyfikacja osób to coraz trudniejsze zadanie, szczególnie w przypadku najstarszych zdjęć. Czasami jest już niemożliwa. Zamieszczone w

książce fotografie to głównie uroczyste i świąteczne wizerunki mieszkańców wsi. Zdjęcia powstawały często na parafialnych świątach, gdy do wsi przyjeżdżał fotograf, zawieszał na ścianie lub płocie kolorową kapę i uwieczniał kuraszuow – jak mówią o sobie mieszkańcy Kuraszewa. Ciekawa grupa zdjęć to fotografie młodych mężczyzn z okresu odbywania służby wojskowej, czy to w carskiej armii, czy z okresu międzywojennego. W bardziej „nowoczesnych” czasach powstawały zdjęcia z ówczesnym obiektem marzeń – motocyklem. Osobną grupę stanowią zdjęcia z wesel, które autor opatrzył etnograficznym opisem zwyczajów oraz poszczególnych części obrzędu weselnego.

– Młodzież niby nie interesuje się historią, a okazuje się, że jednak ją lubi. – mówi Nina Grygoruk z miejscowego zespołu „Nezabudki”, który uświetnił prezentację krótkim koncertem.

– Przecież to nasze korzenie. Gdyby nie Jurek Plewa, te nasze dzieje zostałyby zapomniane. A tu, proszę – przyszło tyle osób, że zabrakło krzeseł na sali.

Podczas prezentacji książki Jerzy Plewa zabrał obecnych w historyczną podróż i opowiedział im o dziejach rodzinnej wsi. Pierwsze wzmianki o jej istnieniu pochodzą z 1576 roku, ale osadnictwo na tych terenach było już o wiele wcześniej. Wieś, podobnie jak cały region, miała w swych dziejach okresy rozwoju, ale także dramaty i tragedie wojen, epidemii i ekonomicznego upadku. Ciekawe informacje dotyczą między innymi związków ze wsią rodu Branickich, leśnictwa Lady,

budowy cerkwi pod wezwaniem św. Antonija Peczerskiego i ustanowienia w Kuraszewie parafii prawosławnej pod koniec XIX wieku. Dramatyczny przebieg miały wydarzenia z I wojny światowej, a szczególnie „bieżenie” oraz walka o cerkiew między prawosławnymi a tzw. neounitami w okresie międzywojennym.

Zainteresowanie dziejami Małych Ojczyzn i świadomość, że coraz mniej czasu mają ci, którzy chcą zebrać świadectwa minionych lat, powoduje, że wychodzą drukami książki ze zdjęciami i opisem historycznym. Niedawno ukazała się monografia Marka Martynowicza „Dasze. Fragmenty historii w dokumencie i fotografii”. Wcześniej była „Orla – historia zapisana obrazem”, nad którą pracował Marek Chmielewski oraz książka Joanny Sapieżyńskiej o Witowie.

– *Myślałem zawsze o tym, aby zebrać materiały dotyczące historii naszych miejscowości w takiej serii wydawniczej – mówił obecny na prezentacji prezes Stowarzyszenia Dziedzictwo Podlasia i dyrektor Białowieskiego Parku Narodowego dr Mirosław Stepaniuk. – I jakoś tak rok po roku udaje się wydać coś takiego. Pierwszą książką było „Witowo – obraz minionego wieku” Joanny Sapieżyńskiej. A teraz pojawia się książka Jurka Plewy. Oczywiście żadna to zasługa naszego stowarzyszenia – firmujemy jedynie szatę graficzną i układ książki. Tu przede wszystkim ogromne podziękowania Jurkowi za jego kilkuletnią pracę. Dobrze także, że do takiej inicjatywy angażuje się samorząd. Myślę, że te prace dadzą impuls dla innych gmin, miejscowości, aby pracować nad takim materiałem i wydawać książki. To dla nas ogromna wartość, ponieważ historia zapisana w takich książkach będzie punktem odniesienia dla przyszłych pokoleń.*

Pracując nad dziejami Kuraszewa, Jerzy Plewa zebrał około dwóch tysięcy zdjęć i dokumentów. Są więc materiały na kolejne książki, ale tu, wiadomo, w grę wchodzi fundusze nieodzowne do wydania. Czas więc na mobilizację miłośników lokalnej historii w innych podlaskich miejscowościach.

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok

Książka została w całości sfinansowana przez władze gminne. Można ją nabyć w Urzędzie Gminy w Czyżach.

Свято з молитвою за Україну

Закінчення з 2 стор.

Вечором всі учасники говінь зустрілися при вогнищі. Після подяк організаторам і всім учасникам, з сумом в очах перед розлукою, яка наближалась, всі зайнялися заслуженим святкуванням. До пізньої ночі звучали веселі співи та розмови при палаючому вогні. Поруч із сучасними українськими мелодіями, співали також традиційні народні пісні. Проте проспівали також гімн України, згадуючи російсько-українську війну, яка триває на сході України...

Ольга КУПРІЯНОВИЧ

Święto z modlitwą za Ukrainę

Święto Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy – to święto patronalne monasteru w Nyskynyczach. Ten dzień w starym monasterze obchodzony jest nadzwyczaj uroczysto.

Licznie zebrane duchowieństwo, tyśiące parafian i pielgrzymów, uroczyste i przepelnione modlitwą nabożeństwa, szczególnie pięknie udekorowana świątynia, ukwiecony Całun Matki Bożej – wszystko to stało się tradycją nabożeństw święta Zaśnięcia Matki Bożej w monasterze w Nyskynyczach, który nazywany jest z tego powodu Wołyńską Getsemani. Bo przecież tak jak w jerozolimskiej Getsemani – historycznym miejscu pochówku Matki Bożej – Najświętsza Dziewica czczona jest najbardziej, tak i nyskynicka świątynia znajduje się pod szczególną opieką Królowej nieba i ziemi.

W świąteczny dzień w monasterze celebrowano dwie Boskie Liturgie. Świątecznemu nabożeństwu przewodniczył przełożony monasteru archimandryta Wikentij (Mazur) razem z licznym duchowieństwem. Przepiękny śpiew chórów, uroczysty charakter nabożeństw, duchowe uniesienie – wszystko niby tak, jak co roku – jednak tegoroczne święto różniło się od poprzednich. Było to zauważalne nawet w wyglądzie świątyni – pośrodku cerkwi stoi skrzynka na ofiary na wsparcie armii ukraińskiej.

Wojna, która dzisiaj trwa, czarnym bólem ciąży na duszy każdego Ukraińca. Dziesiątki Wołyńian bohatercko oddały już swoje młode życie w walce z północną hordą. Wielu parafian monasteru

walczy teraz na Wschodzie, broniąc Ojczyzny. Jest wśród nich Ilja Honeczarow – ponomar oraz hipodiakon, który od dziecka niósł swoją posługę w ołtarzu monasterskiego soboru.

Jednak najstraszniejsze i najohydniejsze w tej wojnie jest to, że najeźdźcy, zbrodniarze i terroryści uzasadniają swoje działania wiarą prawosławną, religijnymi hasłami i symbolami. Niestety, czasami wspierają to duchowni i hierarchia cerkiewna sąsiedniego kraju, żeby usprawiedliwić bezprawie i dzikość kremłowskiego reżimu.

Właśnie te smutne myśli, niejako przysłańiały radość święta, ale szczerza modlitwa do Boga oraz nadzieja na wstawiennictwo Przczystej Jego Matki, rozwiewały ten smutek i dawały nadzieję na lepsze. Bo przecież Bóg nie w sile, a w prawdzie, a prawda jest po stronie tych, którzy bronią swojej ziemi, bronią swego narodu i swojej Ojczyzny, a wszyscy, którzy przyszli do nas z mieczem, od miecza też zginą.

Właśnie dlatego w nadzwyczajny sposób przepelniały duszę śmiałe słowa starych modlitw, które wygłaszali duchowni, modląc się o pokonanie najeźdźców: «Nie na luk nasz liczymy, nie broń nasza uratuje nas, Panie, lecz o Twoją wszechmocną pomoc prosimy i w Twojej mocy pokładając nadzieję, na wrogów naszych szykujemy się...»

„Obrońco prawowiernych, wyślij strzały Twoje, Panie, i zamieszanie ześlij na wrogów naszych, zaświeć błyskawicą i rozpuść ich, wyciągnij rękę Twą z góry i ukorz ich, i w ręce nasze oddaj...»

Dzięki tym słowom stawało się radośniej, serce napelniała nadzieja – sam Bóg nam pomoże! Setki głosów zwały się w modlitwie, a napelnione miłością oko wylawiało we wszystkim – szatach duchownych, wzorach na ręcznikach na ikonach, wstążkach, które dekorowały chorągwie – radosne połączenie kolorów złotej pszenicy i pokojowego błękitu nieba...

Protodiakon **WIKTOR MARTYNIENKO**
Tłumaczenie z języka ukraińskiego:
Olga Kuprianowicz

(Źródło: Oficjalna strona diecezji włodzi-mierskiej Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego: <http://vv-orthodox.org/novyny/novyny-jeparhiji/616-svjato-z-molytvoju-za-ukrajinu>)

«Шевченкова посвята»

Минаючий 2014 рік – рік важливого ювілею в Україні. Адже, в тіні подій Євромайдану, захоплення Росією Криму та російсько-української війни на Донбасі, проходили заходи приурочені до 200-річчя від дня народження найвизначнішого українського поета, письменника, художника, громадського і політичного діяча, фольклориста та етнографа – Тараса Григоровича Шевченка (1814-1861). З цим пов'язано багато різного роду ініціатив, проєктів, заходів та публікацій, яких метою було не лише нагадати постать генія українського народу, але й показати актуальність його творчості. Такі заходи відбувалися також на Підляшші. Саме при нагоді ювілею, хоч іще 2013 р., у Львові побачив світ фотоальбом Василя Пилип'юка «Шевченкова посвята 1814-2014», який отримав звання «Українська книжка року». Видання може зацікавити також підляського читача.

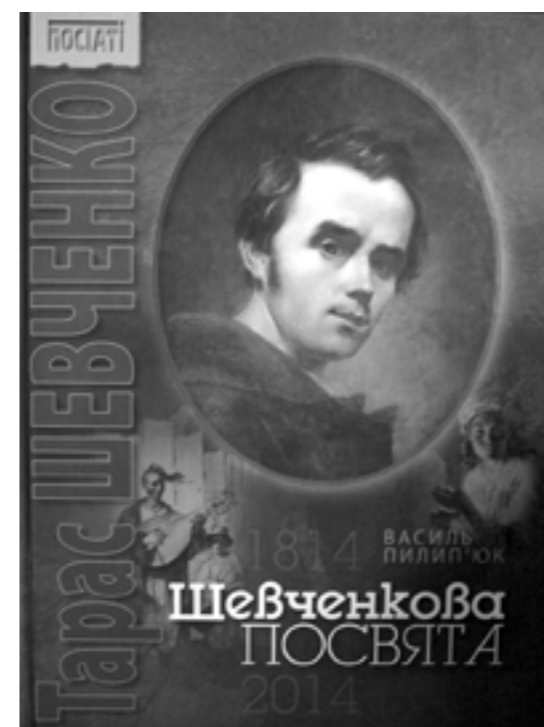
«Шевченкова посвята» – книжка незвичайна, яка запрошує в подорож слідами місць пов'язаних із постаттю українського геніального поета Тараса Шевченка. У цю мандрівку забере читача Василь Пилип'юк, відомий не лише в Україні, але й у світі майстер світлин, визнаний світовою спільнотою творець художніх фотографій, значна частина яких ввійшла до найкращих надбань культурологічної спадщини, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка та багатьох престижних українських і міжнародних відзнак у галузі фотомистецтва, автор понад 90 ілюстрованих книг різної тематики.

Альбом видатного українського фотомайстра побудований з авторських фотографій, створених ним під час поїздки місцями перебування Тараса Шевченка. Ці світлини зроблені в Україні (Литви, Росії і Казахстану автору не довелося відвідати) – від села Моринці, у якому 200 років тому народився Великий Кобзар, до Канева, де він похований. Знімки показують історичні місця, якими любився протягом свого недовгого життя Тарас Григорович, та які він малював, оскільки не можна забувати, що Шевченко був також визначним художником. «Я довго мучився над ним – розповідав про ідею видання альбому, в інтерв'ю даному Ін-

тернет-газеті «Вголос», Василь Пилип'юк. – Наближалось 200-ліття Тараса Шевченка і я хотів щось зробити оригінальне, цікаве. Зараз видають про Шевченка багато... Спочатку думав просто відзняти місця, описані в його поезіях, але зазирнув в архіви Національної бібліотеки ім. Стефаніки і знайшов папку з 69-ма роботами Шевченка. 90 років ніхто у цю папку не дивився... Вирішив відсканувати роботи і проїхатися тими місцями, які на них зображені. Так вибрав тему і концепцію «Шевченко і Україна».

Автор відібрав 49 малюнків-ескізів і об'їздив всю Україну. Нерідко важко було знайти місце намальоване Шевченком, як наприклад Суботівський шлях, що його фотомайстер віднайшов, ідучи сім кілометрів пішки по бездоріжжю: «Це означає не просто прийти, натиснути на кнопку і зафіксувати – зізнавався автор у згаданому інтерв'ю. – Потрібен був або захід сонця, або ж схід сонця – щоб природа допомагала малювати цю картину. Таким чином я говорив про малюнки Шевченка своїми фотометафорами... За 150 років цього ніхто не зробив».

Неповторний альбом містить 160 світлин, які є мистецькою спробою занурення в епоху українського генія. Тут є краєвиди, храми, сільські

хати і палаци, польові дороги і стежки, парки і алеї, якими ходив Шевченко, а також інтер'єри музеїв. Поруч із фотографіями зіставлено картини Великого Кобзаря, окрім того в альбомі знайшлися короткі інформації про цікаві факти, маловідомі біографічні дані з життя і творчості Тараса Шевченка та рядки його творів. Поміщення поруч світлин Пилип'юка та картин Шевченка дає неповтор-

ну змогу побачити ті ж самі місця сьогодні та понад 150 років тому...

Фотоальбом зустрівся з позитивними відгуками в Україні, та визнано його переможцем серед 19 претендентів щорічної премії «Українська книжка року» в номінації «За вагомий внесок у розвиток українознавства». Видання буде цікавим також для підляських читачів, не лише для вчителів і учнів, які навчають-

ся української мови як рідної, але й для всіх, кому цікаво побачити місця, в яких побував і які малював Тарас Шевченко, та просто подивитися на красу української землі.

Людмила ЛАБОВИЧ

Василь Пилип'юк, Шевченкова посвята 1814-2014, Видавництво «Світло й тінь», Львів 2013, с. 160.

Українська „революція гідності” і революції в sieci

Zakończenie ze str. 11

W jednym z wywiadów-wideo zamieszczonych w portalu Youtube J. Hrycak wyraża pogląd zbieżny z rezultatami badań socjologicznych, że Euro-majdan to bunt młodych, którzy mają ambicje i podstawy, żeby żyć jak klasa średnia, a ukraińska rzeczywistość dławiona przez skorumpowany układ oligarchiczny upodabnia ich coraz bardziej do proletariatu. Celem młodych nie jest więc zmiana rządzących polityków na innych, lecz zmiana mechanizmów funkcjonowania całego państwa.

Te nowe pragnienia i oczekiwania związane są z obserwowaną po 1991 r. zmianą systemu wartości społeczeństwa ukraińskiego, co potwierdzają rezultaty *World Values Survey*. Z tego prowadzonego na całym świecie sondażu wynika, że ukraińskie społeczeństwo coraz częściej identyfikuje się z wartościami demokratycznymi, nastawieniem na samorealizację i wyrażanie siebie, a nie na przetrwanie (właśnie taka tendencja – nastawienie na wartości przetrwania – obserwowana jest natomiast w Rosji).

W ukraińskim proteście, podobnie jak w przykładach analizowanych przez Castellsa, ogromną rolę odegrały niezależne media, technologia *livestreamingu*, czego przykładem może być niezależna telewizja internetowa *hromadske.tv*. Umożliwiły one transmitowanie wydarzeń z Kijowa i z całej Ukrainy na żywo na cały świat. Sytuacja była komentowana na Facebooku i nie tylko. Wpływało to na mobilizację społeczeństwa ukraińskiego na Ukrainie, a także zaangażowanie ukraińskich migrantów za granicą oraz ukraińskiej mniejszości narodowej rozrzuconej po całym świecie, która stawała się wspólnie z migrantami ambasadorem ukraińskiego głosu wolności i demokracji.

M. Castells podkreśla, że rewolucje cyfrowe pojawiły się w społeczeństwach ze znacznym odsetkiem obywateli mających dostęp do sieci. Na przykład Tunezja

i Egipt są w czołówce państw z najwyższym wskaźnikiem dostępu do Internetu w Afryce. Ukraina w podobnych rankingach zajmuje jedną z ostatnich pozycji w Europie, jednak nominalnie jej wskaźniki są zbliżone do Tunezji, Egiptu czy Turcji, a w ciągu 2012-2013 roku odsetek osób korzystających z Internetu zwiększył się aż o 6% i wyniósł 50%.

Rewolucje cyfrowe czy rizomatyczne opisywane przez Castellsa łączy z e-rewolucją czy rewolucją gідności na Ukrainie podobna struktura zawodowa i poziom wykształcenia uczestników. Na Ukrainie (według oficjalnych danych) co 15 obywatel to przedsiębiorca. Na Majdanie przedsiębiorców było od 10 do 17%. Największy odsetek przedsiębiorców odnotowano podczas najbardziej brutalnych prób rozprawienia się władz z Majdanem, kiedy zagrożenie życia i zdrowia było największe. Oznacza to nadreprezentację ludzi biznesu na Majdanie oraz świadczy o ich silnej motywacji. Obok studentów (ludzi młodych – pokolenia „równieśników niepodległości”), przedsiębiorcy są najbardziej zainteresowani gruntowną przebudową systemu i „rozmontowaniem” układu oligarchicznego.

Wydarzenia w Kijowie i na Ukrainie wywołały także żywe zainteresowanie w Rosji. I nie chodzi tu tylko o zainteresowanie ze strony elity politycznej na Kremlu. Socjologowie rosyjscy zaczęli porównywać protesty w Kijowie, które rozlały się na cały kraj z tymi, które obserwowano kilka lat wcześniej w Moskwie i Petersburgu. Zauważyli podobieństwo między protestami w Kijowie i Petersburgu po wyborach w 2011 r.

Wśród protestujących w Petersburgu jeszcze większy odsetek niż w Kijowie stanowili ludzie młodzi – ludzie w wieku ok. 30 lat stanowili tam aż 50% uczestników. Zaobserwowano natomiast różnicę w poziomie zinstytucjonalizowania protestów. W Kijowie zdecydowana większość manifestantów wyszła na ulicę spontanicznie, natomiast w Petersburgu

1/3 uczestników była zależna od partii politycznych i ruchów społecznych (w Kijowie tylko 10%).

Badacze z Rosji zwracają uwagę na różnice między protestami w Moskwie i w Kijowie. Po wyborach w 2011 r. w rosyjskiej stolicy na ulice wyszli głównie jej mieszkańcy, tymczasem podczas protestów w Kijowie aż połowa ich uczestników przybyła z innych obwodów (dane dla Majdanu-mityngu). Może to dowodzić istnienia silniejszej bariery ekonomicznej i świadomościowej pomiędzy mieszkańcami najszybciej rozwijającej się Moskwy, Petersburga oraz reszty Rosji. Protesty w centrum Rosji (inaczej niż na Ukrainie) nie zyskały poparcia rosyjskich mas, szczególnie na prowincji.

Niepokój strony rosyjskiej wywołać może wyższy wskaźnik dostępu do Internetu wśród Rosjan – aż 66% w 2014 roku (jest on zbliżony do średniej europejskiej). Obserwując zaangażowanie Rosji w wojnę przeciwko Ukrainie, która chce się wydstać z jej objęć, trudno oprzeć się wrażeniu, że Putin i jego otoczenie są po lekturze książek Castellsa. Castells analizując rewolucje w Afryce Północnej i innych krajach arabskich zauważył, że najbardziej zdemokratyzowane w swoim regionie Tunezja i Egipt zaraziły „wirusem rewolucji cyfrowej” inne bliskie kulturowo i geograficznie kraje, wywołując „arabską wiosnę”. Nic dziwnego zatem, że „wirus Euromajdanu”, „rewolucji gідności” na Ukrainie, w której ludność prawosławna stanowi większy odsetek niż w odwołującej się do prawosławia i „broniącej” prawosławia Rosji, wywołuje poważne obawy, a być może także paniczny strach na Kremlu. Ten wirus może okazać się gwoździem do trumny koncepcji *ruskiej mir*. Może także stanowić zagrożenie dla prób zachowania *status quo* w wieloetnicznej, zacofanej, niezmodyfikowanej, autorytarnej i skorumpowanej Rosji.

Andrzej JEKATERYNCZUK

Fot. Ju. Hawryluk

TARAS SHEVCHENKO 1814 – 1861 – 2014 TARAS SZEWCZENKO

В казематі

Моїм союзникам посвячаю

Згадайте, братія моя...
Бодай те лихо не верталось,
Як ви гарнесенько і я
Із-за решотки визирали.
І, певне, думали: «Коли
На раду тиху, на розмову,
Коли ми зійдемося знову
На сій зубоженій землі?»
Ніколи, братія, ніколи
З Дніпра укупі не п'ємо!
Розійдемося, рознесемо
В степи, в ліси свою недолю,
Повіруєм ще трохи в волю,
А потім жити почнемо
Меж людьми, як люде.
А поки те буде,
Любіться, брати мої,
Україну любіте
І за неї, безталанну,
Господа моліте.
І його забудьте, други,
І не проклинайте.
І мене в неволі лютиї
Інколи згадайте.

[1847, Орська кріпость]

І
Ой одна я, одна,
Як билиночка в полі,
Та не дав мені бог
Ані щастя, ні долі.
Тільки дав мені бог
Красу – карії очі,
Та й ті виплакала
В самотині дівочій.
Ані братика я,
Ні сестрички не знала,
Меж чужими зросла,
І зросла – не кохалась!
Де ж дружина моя,
Де ви, добрії люде?
Іх нема, я сама.
А дружини й не буде!

[Між 17 квітня і 19 травня 1847, С.-Петербург]

W kazamacie

Moim współwznieom poświęcam

Wspomnijcie, bracia moi, zatem...
To лихо, oby nie wróciło,
Jak ładnie wy i ja zza kraty
Wciąż wyglądaliśmy niemiłej,
Myśleli pewnie i niemało:
«I kiedyż cicho na rozmowę,
Na radę się zejdziemy znowu
Na tejże ziemi, zubożalej?»
Lecz nigdy, nigdy w tym zespole
My z Dniepru się nie napijemy!
Rozejdziem się i rozniesiemy
Po stepach, lasach swą niedolę
I uwierzmy w kres niewoli
Troszczekę, potem żyć zaczniemy,
Jak ci ludzie wszędzie.
A póki to będzie,
To kochajcie się, o bracia,
Ukrainę tkliwie
Też kochajcie, proście Boga
Za nią, nieszczęśliwą.
Zapomnijcie Go, druhowie,
I nie przeklinajcie.
I mnie też w niewoli ciężkiej
Czasem wspominajcie.

[1847, Twierdza Orska]

І
Ой, jam sama, samotna,
Jak bylinka wśród pola,
Lecz Bóg nie dał mi, młodej,
Ані щастя, ні долі.
Тільки даł mi уродę –
Pіwne oczy, los ciężki,
Bo je też wypłakałam
W саmotносії панієнськей.
Nі braciszka żadnego,
Nі siostrzyczki nie знала.
Pośród obcych z małego
Wzrosłam і nie кохаłam!
Gdzież małżonek ochotny;
Gdzież wy, добрий, gđym w biedzie?
Nіe ma ich, jam samotna.
А małżонка ніe бeдзье!

[Między 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

Згадайте, братія моя... – Звернення до учасників Кирило-Мефодіївського братства, які разом з поетом сиділи у казематі III відділу. Це – Гордій Андрузький, Василь Білозерський, Микола Гулак, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Опанас Маркович, Олександр Навроцький, Іван Посяда. М. Гулака ув'язнили на три роки у Шліссельбурзькій фортеці, а потім вислали в одну з віддалених губерній під суворий нагляд; М. Костомарова ув'язнили на один рік, а потім вислали до Саратова; В. Білозерського й П. Куліша ув'язнено на чотири місяці, після чого першого відправили в Петрозаводськ, а другого – в Тулу; О. Навроцького потримали в ув'язненні шість місяців і відправили в Слабугу. Студентів Г. Андрузького та І. Посяду перевели з Київського до Казанського університету.

...його забудьте, други, І не проклинайте. – Найімовірніше, мова йде про студента Київського університету Олексія Петрова, який з провокаційною метою став членом Кирило-Мефодіївського братства, увійшов у довір'я до М. Гулака і 3 березня 1847 р. написав на ім'я попечителя Київського учбового округу О. Траскіна донос про існування в Києві такої політичної організації – Кирило-Мефодіївського братства. У доносі зазначалося, що М. Гулак прочитав О. Петрову чотири вірші Шевченка, «имеющие своим содержанием вообще мысли явно противозаконные». Які саме твори – не зазначено.

В основі поезії «Ой одна я, одна...» – народнопісенний мотив. Він зустрічається і в народній пісні, яку у 80-х роках XIX ст. записав на батьківщині поета в селі Кирилівці його племінник Андрій (син брата Йосипа). Перші два рядки мають і текстувальний збіг. У пісні: Ой сама я, сама, / Як билина в полі; у Шевченка: Ой одна я, одна, / Як билиночка в полі.

II
За байраком байрак,
А там степ та могила.
Із могили козак
Встає сивий, похилий.
Встає сам уночі,
Іде в степ, а йдучи
Співа, сумно співає:

«Наносили землі
Та й додому пішли,
І ніхто не згадає.
Нас тут триста, як скло!
Товариства лягло!
І земля не приймає.
Як запродав гетьман
У ярмо християн,
Нас послав поганяти.
По своїй по землі
Свою кров розлили
І зарізали брата.
Крові брата впились
І отут полягли
У могилі заклятій».

Та й замовк, зажурився
І на спис похилився.
Став на самій могилі,
На Дніпро позирав,
Тяжко плакав, ридав,
Сині хвилі голосили.
З-за Дніпра із села
Руна гаєм гула,
Треті півні співали.
Провалився козак,
Стрепенувся байрак,
А могила застогнала.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847, С.-Петербург] [Міędzy 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

III
Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими,
І, не оплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій – не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: «Молись,

II
A za laskiem znów lasek,
Dalej – step i mogiła.
A z niej Kozak tymczasem
Wstaje siwy, pochyły.
Wstaje sam on po nocy,
Idzie w step i tak brnący
Smutną pieśń wyśpiewuje:

„Ziemi wraz naznosili
Do dom poszli po chwili,
Wspomnieć nikt nie próbuje.
Nas tu trzystu, jak szło, już
Legło w wiecznym spokoju!
Ziemia aż nie przyjmuje,
Gdy targ hetman ubijał
Sprzedał w jarzmo chrześcijan,
Wysłał gnać nas zawziętych.
Na swej ziemi w złym boju
Krew rozlaliśmy swoich
Braci, przez nas zarżniętych.
Krew wypiliśmy bratnią,
Tuśmy legli ostatni
W tej mogile przeklętej”.

Zamilkł wnet, zasmucony,
Stał na pice schylony.
Na wierzchołku mogiły,
Widział Dniepr też i szlochał,
Aż leciały łzy grochem.
Fale też zawodziły.
Spoza Dniepru zaś zanosі
Echo w las szło jak zawsze
To koguty piac ęły.
Wtem zapadł się ów Kozak,
Las się wstrząsnął ze zgrozy
A mogiła jęknęła.

[Міędzy 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

III
Mnie jednakowo jest, czy będę
Na Ukrainie żyć, czy nie już.
Czy wspomni kto, czy nie, jak w biedę,
W obczyzny śniegach brnę, marnieję
Jednakowuśko już tu mnie jest.
W niewolim, w obcym wzrósł sterany
Przez swoich też nie oplakany,
W niewoli płacząc, umrę chory,
Ze sobą wszystko już zabiorę
I po mnie nawet ślad przeminie
Na naszej sławnej Ukrainie,
Na ziemi naszej – a nie swojej.
Nie wspomni o mnie ojciec z synem,
Nic powie mu tych słów, nie wpoi:

Тарас Шевченко. Автопортрет (1847 р. Орська кріпость)

Поет у казематі

Навесні 1846 року Шевченко прибув до Києва й оселився в будинку (тепер – Літературно-меморіальний будинок-музей Тараса Шевченка) в колишньому провулку «Козине болото». У цей час були написані балади «Лілея» та «Русалка». У квітні Тарас пристав до Кирило-Мефодіївського братства (товариства).

Ця українська таємна політична організація виникла в грудні 1845 - січні 1846 у Києві. Ініціаторами створення братства виступили Василь Білозерський, Микола Гулак, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш. Організація була названа іменами відомих слов'янських просвітителів Кирила і Мефодія. Знаком братства став перстень з написом «Св. Кирило і Мефодій, січень 1846». Крім організаторів до братства незабаром увійшли: Георгій Андрузький, Олександр Навротський, Дмитро Пильчиков, Іван Посяда, Микола Савич, Олександр Тулуб. Восени 1846 загальна кількість членів братства, за даними слідства, становила 12 осіб.

Молись, сину: за Україну
Його замучили колись».
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847, С.-Петербург] [Міędzy 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

IV

«Не кидай матері!» – казали,
А ти покинула, втекла.
Шукала мати – не найшла,
Та вже й шукати перестала,
Умерла плачучи. Давно
Не чуть нікого, де ти гралась;

Собака десь помандрувала,
І в хаті вибито вікно.
В садочку темному ягнята
Удень пасуться. А вночі
Віщують сови та сичі
І не дають сусідам спати.
І твій барвіночок хрещатий
Заріс богилою, ждучи
Тебе неkwітчану. І в гаї
Ставочок чистий висихав,
Де ти купалася колись.
І гай сумує, похилився.
У гаї пташка не співав –
Й її з собою занесла.
В яру криниця завалилась,
Верба усохла, похилилась,
І стежечка, де ти ходила,
Колючим терном поросла.
Куди полинула, де ділась?
До кого ти перелетіла?
В чужій землі, в чужій сем'ї
Кого ти радуєш? до кого,
До кого руки приросли?
Віщує серце, що в палатах
Ти розкошуєш, і не жаль
Тобі покинутої хати...
Благаю бога, щоб печаль
Тебе довіку не збудила,
Щоб у палатах не найшла...
Щоб бога ти не осудила
І матері не прокляла.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847, С.-Петербург] [Міędzy 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

„O, módl się, bo za Ukrainę
On męczył się i niepokoił”.
Mnie jednakowo jest, nie łudzę,
Czy syn pomodli się, czy nie już...
Lecz jednakowo mnie tu nie jest,
Gdy Ukrainę znów źli ludzie
Fałszywi uśpią nagle w ogniu
Ją, okradzioną, zaczną budzić...
Och, jednakowo mnie tu nie jest.

IV

Mówiono ci: „Nie rzucaj matki”,
Lecz tyś rzuciła, zbiegła na złość,
Szukała matka, nie znalazła,
Przestała szukać sił ostatkiem,
I zmarła, płacząc. Cisza wita
Na miejscu zabaw twych ni słowa;

Nie słyhać i pies wywędrował,
I w chacie okno też wybito.
W sadeczku ciemnym jagniąt stado
W dzień pasie się, natomiast w nocy
Puszczuki krzyczą z całej mocy,
Nie dają wkoło spać sąsiadom.
Trybulą zarósł i opada
Barwinek czekał, kwiat sierocy,
Na ciebie, by ukwiecić. W cichym
Gaiku stawek już wysycha,
Gdzie tyś kąpała się tak chętnie.
I gaj pochylił się też smętnie,
Ptaszyny śpiewu w nim nie słyhać
Ze sobą wzięłaś śpiewającą.
I studnia w jarze zawalona.
A wierzba uschła, pochylona.
Twa ulubiona ścieżka cała
Zarosła tarnią już kłującą.
I gdzieżeś sama się podziała?
Do kogo właśnie przyleciałaś?
W rodzinie obcej i krainie
Już kogo cieszysz? i do kogo
Przyrosły ręce? A mnie ninie
Zwiastuje serce, że w dostatkach,
W pałacu żyjesz i nie szkoda,
Nie tęsknisz za rzuconą chatką...
I błagam Boga, by cię, młodej,
W pałacu nigdy nie zbudziła,
Nie odnalazła troska, bieda...
Byś Boga ty nie osądziła
I matki nie przeklęła kiedyś.

[Міędzy 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

Програмні положення братства були викладені у «Книзі буття українського народу» (український варіант роботи Адама Міцкевича «Книги народу й палігримства польського») і «Статуті Слов'янського братства св. Кирила і Мефодія», основним автором яких був Микола Костомаров, та у «Записці», написаній Василем Білозерським. В основу документів лягли ідеї українського національного відродження і українського панславизму (не плутати з російським!), романтика загальнослов'янської єдності, автономізму та народовладдя.

Кирило-Мефодіївське братство ставило своїм головним завданням побудову майбутнього суспільства на засадах християнської моралі, шляхом здійснення ряду реформ; створення демократичної конфедерації слов'янських народів, очолюваної Україною, на принципах рівності і суверенності; знищення царизму і скасування кріпосного права і станів; встановлення демократичних прав і свобод для громадян; зрівняння у правах всіх слов'янських народів щодо їх національної мови, культури та освіти.

Кирило-мефодіївці розглядали слов'ян як єдиний народ, відводячи українському суспільству ключову роль у створенні слов'янської конфедерації (зв'язки з братством підтримували 100 осіб з Польщі, Литви, Чехії, Білорусі, Росії, України). При цьому Микола Костомаров, Василь Білозерський, Микола Гулак та інші були переконані, що таке право дає українцям їхня глибока релігійність, корені козацького республіканізму.

Ад'юнкт Київського університету М. Костомаров вважав цілком можливим формування монархічної федерації у складі України та Росії (з елементами республіканського ладу). Лише третій варіант «Книги буття українського народу» набув рис конституційності, усе одно залишившись різновидом соціальної утопії без згадки про реальність державної незалежності українських земель. Характерна риса: якщо для діячів польського опору ідеалом була свобода, то для більшості кирило-мефодіївців – соціальна рівність. Прихильники революційного напрямку боротьби (Т. Шевченко, О. Навроцький, М. Гулак, І. Посяда, М. Савич, Г. Андрузький) не мали сумніву в тому, що скасувати кріпацтво, повалити самодержавство зможе тільки народне повстання.

V
«Чого ти ходиш на могилу? –
Насилу мати говорила. –
Чого ти плачеш ідучи,
Чому не спиш ти уночі,
Моя голубко сизокрила?»
«Так, мамо, так». І знов ходила,
А мати плакала ждучи.

Не сон-трава на могилі
Вночі процвітає,
То дівчина заручена
Калину саджає,
І сльозами поливає,
І господа просить,
Щоб послав він дощі вночі
І дрібні роси.
Щоб калина прийнялася,
Розпустила віти.
«Може, пташкою прилине
Милий з того світа.
Зов'ю йому кубелечко
І сама прилину,
І будемо щебетати
З милим на калині.
Будем плакати, щебетати,
Тихо розмовляти,
Будем вкупочці уранці
На той світ літати».
І калина прийнялася,
Віти розпустила.
І три літа на могилу
Дівчина ходила.
На четверте... Не сон-трава
Вночі процвітає,
То дівчина з калиною
Плаче, розмовляє:
«Широкая, высокая
Калино моя,
Не водою до схід сонця
Поливаная.
Широкі ріки-сльози
Тебе полили,
Їх славою лукавою
Люде понесли.
Зневажають подруженьки
Подругу свою,
Зневажають червону
Калину мою.
Повий мою головоньку,
Росою уми
І вітами широкими
Од сонця закрий.
Вранці найдуть мене люде,
Мене осміють.
Широкі твої віти
Діти обірвуть».

V
„Dlaczego chodzisz na mogiłę?
Z ledwością matka jej mówiła. –
I skąd ten płacz twój niemilknący
I czemu nie śpisz wcale w nocy,
Gołąbko srebrnoskrzydła, miła?»
„Tak mam, tak”. I znów chodziła,
Czekała matka, smutkiem tchnąca.

Nie zawilec na mogile
Kwitnie w nocy sinej.
To dziewczyna zaręczona
Sadzi tam kalinę.
Swymi łzami ją polewa,
Pana Boga prosi,
Żeby zesłał deszcz w nocy
I drobniutką rosę,
By kalina się przyjęła,
Witki rozpuściła.
„Może wnet z tamtego świata
Ptakiem sfrunie miły.
Zwiję tutaj mu gniazdeczko,
Sfrunę, nim noc minie,
Długo sobie poszczębiotam
Z miłym na kalinie.
Łkać będziemy i szczebiotać,
Mówić bez ustanku
I na tamten świat będziemy
Latać o poranku”.
I kalina się przyjęła,
Witki rozpuściła.
I trzy lata na mogiłę
Dziewczyna chodziła.
A na czwartym... Nie zawilec
Kwitnie w nocy sinej,
To dziewczyna cicho płacze,
Rozmawia z kaliną
„O, szeroka i wysoka,
Kalineczko moja,
I nie wodą do świtania
Polewana w dwoje,
To potoki łez szerokie
Ciebie tak polały.
Ludzie wraz je obmówili,
Dodali złej chwały.
Znieważają przyjaciółki
Swą przyjaciółeczkę,
Znieważają też czerwoną
Moją kalineczkę.
Spowij moją główkę biedną,
Obmyj rosą lśniącą
I witkami zielonymi
Zakryj mnie od słońca.
Rankiem ludzie mnie odnajdą,
Wydzwiją swym zwyczajem.
A szerokie twe gałązki
Dzieci pozrywają”.

Привертає увагу розроблений студентом Г. Андрузьким документ «На черки Конституції Республіки» – модель федеративної слов'янської республіки, яка мала поєднати в собі досвід Північноамериканських штатів і традиції Російської імперії. Вона передбачала створення семи автономних штатів, включаючи Україну з Галичиною, Кримом і Чорномор'ям, Сербію, Болгарію, Бессарабію, Польщу. Пізніше, перебуваючи на засланні в Петро-заводську, Г. Андрузький дійшов до висновку: «Щоб створити Україну, необхідно зруйнувати Росію, а вона зміцнювалася віками».

Інших поглядів дотримувалися М. Костомаров, П. Куліш, В. Білозерський, О. Маркович, О. Тулуб, Д. Пильчиков: вони вважали, що тривала про-світницька діяльність і реформи здатні забезпечити успіх політичних і соціальних перетворень.

Реальна діяльність членів товариства зводилася до зустрічей на квартирах М. Гулака або М. Костомарова, де велися наукові диспути, обговорювалися програмні документи, а також до приватних бесід із молоддю, інтелігентами, дрібним чиновництвом. Однак, члени братства також вели й активну громадсько-політичну діяльність: вони поширювали ідеї братства через розповсюдження його програмних документів, прокламацій («До братів-українців», «До братів-великоросів і поляків»), творів Тараса Шевченка; займалися науковою працею і виступали з лекціями в навчальних закладах Києва, в яких проповідували свої погляди; піклувалися про розвиток народної освіти, збирали кошти на відкриття народних шкіл, написання і видання нових книг (зокрема, Пантелеймон Куліш підготував перший підручник з історії України «Повість про український народ», виданий 1846 року, та ін.).

9 грудня 1846 року Шевченко подав заяву на ім'я попечителя Київського навчального округу про зарахування на посаду вчителя малювання у Київському університеті Святого Володимира, на яку його затвердили 5 березня 1847.

Саме у березні 1847 року за доносом провокатора Олексія Петрова діяльність братства була викрита, а члени заарештовані. Напередодні цієї події у будинку на Подолі, власником якого був протоієрей Андріївської церкви Завадський, з'явився новий мешканець — дев'ятнадцятирічний Олексій Петров, студент юридичного факуль-

Вранці-рано на калині
Пташка щебетала;
Під калиною дівчина
Спала, не вставала:
Утомилось молодес,
Навіки спочило –
Вставало сонце з-за могили,
Раділи люде встаючи.
А мати й спати не лягала,
Дочку вечерять дожидала
І тяжко плакала ждучи.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847, С.-Петербург]

VI
Ой три шляхи широкіі
Докупи зійшлися.
На чужину з України
Брати розійшлися.
Покинули стару матір.
Той жінку покинув,
А той сестру. А найменший
Молоду дівчину.
Посадила стара мати
Три ясени в полі.
А невістка посадила
Високу тополю.
Три явори посадила
Сестра при долині...
А дівчина заручена –
Червону калину.
Не прийнялись три ясени,
Тополя всихала,
Повсихали три явори,
Калина зов'яла.
Не вертаються три брати.
Плаче стара мати,
Плаче жінка з діточками
В нетопленій хаті.
Сестра плаче, йде шукати
Братів на чужину...
А дівчину заручену
Кладуть в домовину.
Не вертаються три брати,
По світу блукають,
А три шляхи широкіі
Терном заростають.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847, С.-Петербург]

Rankiem, rano na kalinie
Ptaszyna śpiewała;
Pod kaliną zaś dziewczyna
Spała, nie wstawiała:
Tak zmęczona, już na wieki
Spać się położyła...
Wschodziło słońce zza mogiły
I cieszył się też lud wstający.
Przez córkę matka wciąż nie spała,
Z wieczerną na nią tak czekała,
Płakała, ciągle czekająca.

[Міędzy 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

VI
Oj, trzy szlaki, trzy szerokie
Ze sobą się zeszyły.
Na obczyznę z Ukrainy
Bracia się rozeszli.
Porzucili starą matkę.
Ten porzucił żonę,
A ów – siostrę. A najmłodszy
Dziewczkę zaręczone.
Posadziła stara matka
Trzy jesiony w polu,
A synowa posadziła
Wysoką topolę.
Trzy jawory posadziła
Siostra przy dolinie...
A dziewczyna zaręczona –
Czerwoną kalinę.
Nie przyjęły się jesiony,
Topola schła z wolna,
Poschły trzy jawory, zwiędła
Kalina czerwona.
Nie wracają wciąż trzej bracia.
Płacze stara matka,
Płacze żona z dziećmi –
Nie ma czym grzać chatki,
Siostra płacze, idzie szukać
Braci na obczyznę...
A do grobu zaręczoną
Kładą już dziewczynę.
Nie wracają wciąż trzej bracia,
W świecie się błąkają,
A trzy szlaki, trzy szerokie
Cierniem zarastają.

[Міędzy 17 kwietnia a 19 maja 1847, Petersburg]

тету Київського університету св. Володимира. Батько Петрова, жандармський офіцер Михайло, помер рано, втім устиг виховати сина. Нанівсироті постійно не вистачало грошей, часом він голодував, й тому мав доволі жалюгідний вигляд. Вірогідно, це стало однією з причин, що колезький секретар Микола Гулак, який мешкав у цьому ж таки будинку, вирішив присвятити Петрова у таємниці товариства.

Якось Петров почув, як гості Гулака, а це були поміщик Микола Савич, студент Олександр Навроцький і професор Микола Костомаров, вели мову про республіканський устрій Росії. Олексій познайомився з сусідом, виявив цікавість до теми, і Гулак схибив, він довірився йому. Повідомив малознайомій особі основи конспірації товариства. Зокрема, показав Петрову золоту каблучку, на внутрішньому боці якої були слова: «В ім'я св. Кирила і Мефодія». Крім того, Гулак розповів Петрову про засади й цілі товариства, прочитав «Закон Божий» і навіть дозволив його переписати. Згодом цей документ став одним з основних доказів обвинувачення. Що не дивно, адже там містилися несумісні з імперською ідеологією думки. Наприклад: «І пропала Україна — але так тільки здається»; «Лежить в могилі Україна — але не вмерла».

28 лютого 1847 р. Олексій Петров з'явився у заступника куратора Київського навчального округу Михайла Юзефовича і зробив усний донос на членів братства. Сам Юзефович, котрий знав Костомарова, Куліша, був їхнім покровителем, тому зажадав від Петрова письмового доносу, сподіваючись, що той побоїться його зробити. Проте Петров не зламався і незабаром повернувся з детальним описом всього, що він довідався про товариство. Юзефович порадив студенту звернутися особисто до опікуна київського навчального округу — генерал-майора Траскіна (він знав, як важко потрапити до нього на прийом, тим паче звичайному студенту). Та Петров подолав усі труднощі і донос таки опинився на столі Траскіна. Той негайно відправив доповідну записку київському губернатору Бібікову. 17 березня 1847 р. губернатор направив повідомлення про донос Петрова до сумнозвісного Третього Відділення, яке, зокрема, Герцен називав «центральною шпигунською контролю». Того ж дня шеф жандармів граф Орлов повідомив про це царя і отримав наказ заарештувати Гулака.

Веселе сонечко ховалось
В веселих хмарах весняних.
Гостей закованих своїх
Сердешним чаєм напували
І часових перемінjali,
Синемундирих часових.
І до дверей, на ключ замкнутих,
І до решотки на вікні
Привик я трохи, і мені
Не жаль було давно одбутих,
Давно похованих, забутих,
Моїх кровавих тяжких сльоз.
А їх чимало розлилось
На марне поле. Хоч би рута,
А то нічого не зійшло!
І я згадав своє село.
Кого я там коли покинув?
І батько й мати в домовині...
І жалем серце запеклось,
Що нікому мене згадати!
Дивлюсь: твоя, мій брате, мати
Чорніше чорної землі
Іде, з хреста неначе знята...
Молюся! господи, молюсь!
Хвалить тебе не перестану!
Що я ні з ким не поділю
Мою тюрму, мої кайдани!

[1847, мая 9, С.-Петербург]

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сем'я вечерея коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

Wesołe słońce nikło stale
W wesołych i wiosennych chmurach.
I gości swych zamkniętych w murach
Herbatą gorzką częstowali
I wartowników też zmieniali –
Niebieskiej barwy ich mundury.
I do drzwi na klucz zamykanych,
I do okiennej kraty mocnej
Przywykłem trochę i już do sna
Nie szkoda było wyplakanych,
Schowanych dawno, zapomnianych,
Łez krwawych, ciężkich, co wylałem
Ostatnio wcale ich nie mało
Na marne pole. Niechby dla nas
Choć ruta wszesła, lecz nic wkoło!
I przypomniałem swoje sióło.
Kogo tam kiedy porzuciłem?
Rodziców skryła już mogiła...
Żal zapiekł w sercu niewesołym,
Że o mnie nie ma kto pamiętać!
Wtem patrzę: twoja matka święta,
Od czarnej ziemi już czarniejsza,
Tu idzie, jakby z krzyża zdjęta...
Ślę modły, Panie, najubożniejsze!
Wychwalać Ciebie nie przestanę!
Że nie podzielę z kimś, nie zmniejszę
Więzienia, kajdan tu dźwiganych!

[19 maja 1847, Petersburg]

Wiśniowy sadek koło chatki,
Chrabąszcze brzęczą nad wiśniami,
Oracze idą z pól z pługami,
Rozbrzmiewa dziewcząt śpiew gromadki,
Czekają matki z wieczierzami.

Rodzina siada koło chatki,
Już zorza łśni na nieba skraju.
Wieczerec córka już podaje,
A matka chce nauczać dziatki,
Lecz słowik śpiewa i nie daje.

Pokładła matka koło chatki
Dziateczki swe; by z ócz nie stracić,
Zasnęła sama też przy chacie.
Zacichło w krąg, lecz dziew gromadki,
Jak też słowika śpiew nie zacichł.

[Między 19 a 30 maja 1847,
Petersburg]

Микола Костомаров

На момент доносу Гулак уже проживав у Санкт-Петербурзі і служив у канцелярії ради університету. Арешт відбувся у його помешканні. У Гулака вилучили вже згадувану каблучку. Під час обшуку він попросився до туалету, де спробував викинути рукопис. Але слідчі знайшли його: це був «Закон божий». Серед паперів Гулака знайшли листи колишнього вчителя петербурзької гімназії Куліша та колишніх студентів Київського університету — Білозерського і Маркевича. На допитах Гулак мовчав. Його помістили до камери-одиночки Олексіївського рavelіну.

20 березня 1847 року Петров у Києві робить повторний донос. Повідомляє, що студент Маркович також читав рукопис Гулака «Закон божий» і висловлювався позитивно щодо його змісту. Почалися арешти інших членів товариства. Коли жандарми прийшли до Костомарова, той сам пред'явив каблучку з написом.

Слідство у справі кирило-мефодіївців тривало з 18 березня до 30 травня 1847 року в Петербурзі. Тоді ж Орлов представив Миколі I доповідь у справі, яку нарекли справою «Україно-слов'янського товариства». На трирічний термін було ув'язнено у Шліссельбурзькій фортеці Миколу Гулака. Микола Костомаров перебував в ув'язненні один рік, а Олександр Навроцький — півроку у В'ятській тюрмі. Інших членів братства царський режим вислав у віддалені губернії імперії під нагляд поліції, заборонивши повертатися в Україну.

Рано-вранці новобранці
Виходили за село,
А за ними, молодими,
І дівча одно пішло.
Подибала стара мати
Доню в полі доганяти...
І догнала, привела;
Нарікала, говорила,
Поки в землю положила,
А сама в старці пішла.

Минули літа, а село
Не перемінилось.
Тільки пустка на край села
Набік похилилась.
Коло пустки на милиці
Москаль шкандибає.
На садочок позирає,
В пустку заглядає.
Марне, брате, не вигляне
Чорнобрива з хати.
Не покличе стара мати
Вечеряти в хату.
А колись... Давно колись-то!
Рушники вже ткались,
І хустина мережалась,
Шовком вишивалась.
Думав жити, любитися
Та бога хвалити!
А довелось... ні до кого
В світі прихилитись.
Сидить собі коло пустки,
Надворі смеркає,
А в вікно, неначе баба,
Сова виглядає.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

В неволі тяжко, хоча й волі,
Сказати по правді, не було.
Та все-таки якось жилось.
Хоть на чужому, та на полі...
Тепер же злої тії долі,
Як бога, ждати довелось.
І жду її, і виглядаю,
Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурити,
В калюжі волю утопить.
Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховують,
Що не в Україні буду жити,
Людей і господа любить.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

Wczesnym rankiem rekruciki
Wychodzili za wieś w szyku,
A za nimi, za młodymi
Jedno dziewczę poszło szybko.
Począpala matka stara
Córkę swą doganiać zaraz...
I dognała jednak jakoś;
I przywiodła, i mówiła,
Aż do ziemi położyła,
Sama poszła do żebraków.

Zeszły lata, a wieś owa
Bez zmian tu przetrwała.
Tylko z końca pusta chata
Na bok już zjechała.
W krąg o kuli Moskał chodzi
I choć ma rozsądek,
Na sadeczek wciąż spoziera,
Do chatki zagłada.
Marnie, bracie, już nie wyjrzy
Czarnobrewa z chatki.
Nie zawoła na wieczerec
Głos staruszki – matki.
Kiedyś zasię... dawno kiedyś!
Już ręczniki tkano
I jedwabiem wyszywano
Chustkę haftowaną.
Życ i kochać się zamierzał
Oraz chwalić Boga!
A wypadło... że się schronić
Nie ma on do kogo.
Siedzi koło pustej chatki,
Zmierzch się wkoło snuje,
A przez okno, niczym baba,
Sowa popatruje.

[Między 19 a 30 maja 1847,
Petersburg]

W niewoli ciężko jest, choć woli,
Tak prawdę mówiąc, też nie było.
A jednak jakoś tam się żyło
Na obcym chociaż, ale polu...
A dziś, jak Boga, tej złej doli
Mi oczekiwać się zdarzyło.
I czekam, jej wyglądam smętnie,
Przeklinam rozum swój doszczętnie,
Żem głupcom dał się tak odurzyć,
Utopić wolność tę w kałuży.
Zastyga serce, gdy wspominał,
Że mnie już poza Ukrainą
Pogrzebią, nie będę żyć na niej
I kochać ludzi, Ciebie, Panie.

[Między 19 a 30 maja
1847, Petersburg]

Пантелеймон Куліш

Найтязче було покарано Тараса Шевченка, якого заарештували 17 квітня 1847 на дніпровській переправі, коли він повертався до Києва і відправили до Петербургу з усіма паперами та малюнками. За спогадами сучасників, на допитах поет відмовився зрікатися своїх поглядів і не виказав нікого з членів братства.

У записах поета не знайшли жодних доказів його участі у таємному товаристві. Тоді чиновники Третього Відділення звернули увагу на зміст літературних творів Шевченка, особливо на «Сон». Його звинуватили в написанні віршів «малоросійською мовою», які «могли посіяти і внаслідок вкоренити думку про гадане блаженство часів Гетьманщини, про щастя повернути ці часи і про можливість Україні існувати у вигляді окремої держави». За особистим розпорядженням Миколи I, розгніваного карикатурами поета на свою дружину, Шевченка, як «наділеного міцною будовою тіла» призначили рядовим в Оренбурзький окремий корпус із заборонаю писати і малювати.

Перебуваючи близько двох місяців за ґратами, в казематі Третього відділу імператорської канцелярії на Пантелеймонівській вулиці (тепер вул. Пестеля, 9), Шевченко й далі писав вірші, що їх згодом об'єднав у окремий цикл. Перебуваючи вже на засланні в Орській фортеці, поет переписав 13 віршів створених у петербурзькій казематі до захлявної (таємної) «Малої книжки», додавши як заспів новоствореній вірш «Згадайте, братія моя». Заголовок «В казематі» й присвяту «моїм со-

XI. Косар

Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе – гори.
Стогне земля, стогне море,
Стогне та гуде!

Косаря уночі
Зустрічають сичі.
Тне косар, не спочиває
Й ні на кого не вважає,
Хоч і не проси.

Не благай, не проси,
Не клепає коси;
Чи то пригород, чи город,
Мов бритвою, старий голить
Усе, що даси.

Мужика, й шинкаря,
Й сироту-кобзаря.
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мина й царя.

І мене не мине,
На чужині зотне,
За решоткою задавить.
Хреста ніхто не поставить
І не пом'яне.

[30 травня 1847, С.-Петербург]

XII

Чи ми ще зійдемося знову
Чи вже навіки розійшлись?
І слово правди і любові
В степи і дебрі рознесли!
Нехай і так. Не наша мати,
А довелось поважати.
То воля господи. Годить!
Смиріться, моліться богу
І згадуйте один другого.
Свою Україну любіть,
Любіть її... Бо время люте,
В остатню тяжкую минуту
За неї господи моліть.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

XI. Kosiarz

Ponad polem idzie z kosą,
Wszędzie kładzie nie pokosy,
Nie pokosy – góry złoży.
Jęczy ziemia, jęczy morze,
Huczy pod niebiosami!

A kosiarza w noc ze zgrają
W krąg puszczyki powitają
Kosiarz tnie, nie odpoczywa
Dla nikogo niezyczliwy,
Choć proś – nic nie daje.

Na proś i nie błagaj lepiej,
Kosy nawet nie poklepie;
Czy przedmieście, czy gród w dole
Niczym brzytwą stary goli.
Wszystko, co dostanie.

Chłopa więc i szynkarza,
I sierotę-kobziarza.
Przyśpiewuje stery, kosi,
Kładzie góry – te pokosy,
Nie mija cesarza.

I mnie też nie ominie,
Zetnie w obcej krainie,
Za kratami tam zadławi
I nikt krzyża nie postawi,
Nie wspomni w rodzinie.

[30 maja 1847, Petersburg]

XII

Czy jeszcze się zjeździemy znowu?
Czyśmy na wieki się rozeszli?
I prawdy, i miłości słowo
Po stepach, puszczech już roznieśli!
Niech będzie tak. Nie nasza matka –
Lecz przyszło czcic i w tym wypadku.
To wola Pana. Z nią swe czyny
Zespólcie! Módlcie się do Boga
I wspominajcie siebie, drogą
Kochajcie swoją Ukrainę.
Kochajcie ją ... W on czas okrutny,
W ostatniej chwili ciężkiej, smutnej
Błagajcie Pana za jedyną.

[Między 19 a 30 maja 1847, Petersburg]

Przekład Petra Kuprysia

узникам» цикл отримав у березні 1858 р., коли був внесений Шевченком до рукописної «Більшої книжки» (поза циклом опинився поді віри «Не спалося, – а ніч, як море», тому зараз в ньому 12 творів). Всі вірші циклу опубліковано в різних виданнях протягом 1858-1867 рр. (майже повністю у виданні «Кобзарь Тараса Шевченка», Санкт-Петербург, 1867).

Казематним циклом розпочинається новий період творчості Тараса Шевченка – від арешту 1847 до звільнення з заслання. У циклі – думки, настрої, життєві спостереження Шевченка, характерні й для наступних поезій періоду заслання. Тут уперше з'являються мотиви неволі, в яких настрої туги за Батьківщиною поєднуються з утвердженням незламності переконань і поглядів поета. За жанровими формами цикл – ліричні медитації, алегорії, ідилії, варіації на народнописенні мотиви, романтичні балади, вішовані діалоги тощо.

До найбільш відомих віршів циклу належать, зокрема, «Мені однаково...» та «Садок вишневий коло хати...», який вважається перлиною української та світової ліричної поезії. За словами дослідниці Шевченкової біографії та творчості Н. П. Чама-ти: «Зміст і тональність вірша – світлий, життєствердний опис весняного вечора в українському селі, мрія про красу людських стосунків, про родинне щастя в гармонії з розкішною природою... Навіана спогадами, імовірно часів власного дитинства, ідилія має явний підтекст, відтворюючи образ райського саду, Едему, що ним в ув'язненні Шевченка одвічна глибинна сутність України». Вірш був вперше опублікований у 1859 р. та став основою музичних творів, яких авторами були росіянини Пйотр Чайковський (на переклад російською мовою), українець Богдан Вахнянин (хоровий твір) та білорус Анатолій Богатирьов (романс для голосу з фортепіано). У 1998 році з'явився «Садок вишневий коло хати» у виконанні музичного гурту «Мертвий півень» (альбом «Шабдаба»).

К.У. РОЗУМ

«Усе про козакуов співалі в наших сторонах»

Осінь це пора коли селяни, вправшись з працею в полі, можуть трохи перепочити, радіти зібраним врожаєм. Отже традиційно була це пора справляння весілля, починалися також вечірки (кудільниці), на які сходилися хлопці і дівчата, які поєднували рукоділля з розвагою.

Коли запитати старіших людей про колишнє життя, всі підкреслюють, що хоч праця була набагато важча, жити було веселіше. Був час виснажливої праці, але й був час для пісень співаних гуртом, жартів, свята – так як це описала Ольга Онацік, народна поетеса з Ягуштова під Більськом:

В кожуй хаті куді*льниця біла
і так наша молодь весело жила

Зараз все ж по-іншому, бо навіщо йти відвідувати сусіда, якщо у власній хаті телевизор, який можна включити, подивитися, подрімати. Ну, а молодь має Інтернет. Зараз на вечірки сходяться мабуть лише найстаріші жінки, яким по 70-80 років. Та й закриваються по хатах, бо як мені колись сказала одна з народних співачок з Кривця у гміні Нарва – коли б поспробував на лавочці, отже на вулиці, заспівати, то за дурного б могли полічити...

Традицію спільного співання підтримують у деякій мірі ще аматорські фольклорні колективи, які існують в підляських селах (показується, що і в цих на південь від Бугу, де підляшани, хоч внаслідок історичних обставин стали римо-католиками, то зберегли українську мову). Інколи існують вони вже довго і можна їх часто зустріти на естрадних підмостках, у тому числі й під час концертів «Підляської осені», інші виявляються дещо ефемерні, як хоч би анонований вище гурт у Кривці. До цих більш довголітніх можна зарахувати й «Незабудки» з Курашева у гміні Чижі, відомі шанувальникам традиційної пісні як на самому Підляшші, так і глядачам Фестивалів української культури у Сопоті. Саме з цим гуртом мені прийшлося зустрічатися як у Більську, на імпрезах організованих Союзом українців Підляшшя, так і в само-

«Між нами курашами» – Юрій Плева підписує Ніні Григорук щойно видану книжку з курашівськими фотографіями (декілька з найцікавіших – на наступній сторінці)

му Курашеві. А нещодавня подія – презентація альбому фотографій «курашівської старовини» – спонукала мене до деяких роздумів та споминів.

Був я там перший раз осінню 1994 року, супроводжуючи колектив «Калина» зі східноволинського Костополя, й мушу сказати, що Курашево мене дуже позитивно вразило. Адже під час організування й проведення концертного туру «Калини», який відбувався по між Більськом, Мілейчичами й Гайнівкою, надивився я на сільські «клуби» та «світлиці», які сьогодні гарно відремонтовані, але на початку 90-х виглядали жалюгідно – запущені, з мізерними залишками меблів і фарби на стінах, в одному з будинків навіть вікон не було (вставили їх однак перед самим концертом). Одним словом, були це зовсім не домівки для культури, бо більш нагадували цієї культури домовини, тобто труни.

Можна це пояснювати тодішнім економічним занепадом, все ж думаю,

що проблема була передусім у людях, адже це вони до такого стану сільських світлиць – одні своєю хамською поведінкою довели, інші – на це дозволили. Правда, що вже й тоді по селах були передусім пенсіонери й небагато молоді. Однак на кожний концерт приходили не лише «рентісти», але й діти та молодь. В залі сиділи й пісню насолоджували переважно бабусі-дідусі й діти, бо молодь найчастіше залишалася за порогом. Виникало враження, що культура для молодого покоління асоціювалася виключно зі слуханням радіо й огляданням телебачення, а єдиним ділом, яке вони вміли робити гуртом, було спільне куріння й жлуктання пива або дешевого вина. Навіть в одному з великих сіл під Гайнівкою, в якому стояв просторий, недавно збудований клубний будинок, єдиною формою культурної активності було оглядання телебачення та відеороликів, у поєднанні з грою в карти, а при більших празниках – «потанцівки».

Курашево від цього «стандарту» повністю відставало, адже у селі була охайна світлиця й голосисто співали «Незабудки», але ще й організували Осінні зустрічі з фольклором, запросивши до участі й Союз українців Підляшшя. При підготованні та проведенні імпрези спільно діяло все село – і старі, і молоді (в тому числі шкільна молодь). А гостей було ж біля сотки, бо крім «Калини» приїхали колективи з Чижів, Дуб'яжина, Кноридів, Красно-го Села й Білостоку.

Саме тоді почалося моє знайомство з «душою» й «двигуном» курашівського культурного активу Ніною Григорук, яку відвідував уже не як «організатор культури», а просто спостерігач підляських миттєвостей. Під час одного з таких візитів застав після повернення з саду, в якому з чоловіком Дмитром збирали яблука. Коли почали ми говорити про осінні будні й свята, пані Ніна, яка на цей час з «клубової» стала вже пенсіонеркою, призналася, що *наразі з культурою в селі то слабовато*. Але не йшлося про культурний обвал, а про це, що у пенсіонерів на селі чимало праці аж до пізньої осені, майже до першого снігу. – *Кажди має свої осінні справи. А як з поля всі позлазят, то ми знов беремся за культуру, бо інакш нема колі.*

Показалося, що найближчі плани курашівського колективу були пов'язані з... похоронними піснями. Але чому дивувати – осінь, зокрема листопад, це традиційно час присвячений поминанням померлих. З пам'яттю предків пов'язане свято Казанської ікони Богородиці та й «Дмитрова субота». В цей період білостоцький Воєвідський осередок анімації культури постійно організував огляд, у формі конкурсу, похоронних пісень у Заблудові (саме там, де Іван Федоров(вич) друкував кирилицею церковні книги), з участю співаків з православних і католицьких сіл. Колектив з Курашева їздив на ці огляди вже багато років, бо пісні цього жанру для сільського гурту просто необхідність. Всі ж жінки водночас співають у церковному хорі, який також супроводжує покійників в їхній останній дорозі. Крім пісень суто церковних, «з Богогласника», співаються тоді також більш «народні», часто написані сучасними українськими авторами, але вже адаптовані до підляської говірки, в яких на порозі вічності востаннє згадується земле, повне важкого труду життя:

Боже муой Боже з високого неба
Чи чуєш молитву мою
Возьми мою грішную душу до неба
А тіло в холодну землю

Колись мої ноги по світі ходили
Який то був радосний час
Колись мої руки так тяжко робили
А тепер на грудях лежат...

На жаль, зараз у підляських селах частіше почути можна саме похоронні, аніж весільні чи хрестинні пісні.

– *На село глянеш, – говорила пані Ніна, – то може три чи штири господарі тут живе молодих, у котрих є ще діти такіє, што до школи ходят, а решта – одумерцина. Як десь дітя одозветься, то аж веселіть у селі, а так нема нікого. В містові всі. І в кождому селі – подівішися – робіться пусто, пусто, пусто...*

– *І мні, слухаючи, сумно робіться – докинув я.*

– *Нема што там плакати; одни очи – і сміються, і плачут. Плакати треба, коб ніхто не бачив, а сміятися, коб всі бачили, то хтось подумас: Ну, юой то добре! Кажди має якісь своуй тягар на серцю, кажди чоловік. В кождуй хаті є своуй муоль. Як послухаєш – коб не тос, то й добре било б, але все итьось це такоє є.*

Отже, як не було б у хаті – курашанки завжди вміли знайти час на зустріч і спільну спілку. Ще, здається у 1976 році, звернула на це увагу Катерина Бай, жінка директора місцевої початкової школи. Вона підмовила жінок, щоб скликали колектив і виступили на обжинках у Гайнівці. І так все почалося. Від гміни колектив отримав гроші на сценічні костюми, які співачки пошили вже самі, була допомога при всякого роду виїздах. Сільські артистки, коли починали співати гуртом, не мали ще й сорока років...

– *Але зараз ми ж старіємо, нема вже такої охоти, енергії. Колись, як туолькі хтось итьось сказав, то ми вже їхали, а тепер? Коб всі співачкі зобраті, то треба за їми походіти – а то в одній голова боліт, другої чоловік не пускає... Але як їх зберу, зробімо пару пробув, поїдемо десь, то вже всі вдовольони. Просто чоловік одорветься од свіні, коруов, хатніх проблем, горчкуов.*

Отже, в мові пані Ніни вже й тоді була відчутна нота песимізму, бо не лише співачкам постійно прибувало років, але мінялося саме село. Коли

колектив починав свою діяльність, працювати було краще. По селах було більше молодих людей, які з охотою брали участь у всякого роду культурних заходах. У 90-х роках в Курашеві ще працювала початкова школа, до якої ходили також діти з сусідніх сіл Камень, Вуолька. Діяв у ній навіть невеликий колектив, в якому співало п'ятеро дівчат, виконуючи також «свої» пісні. Зараз і це вже відійшло у минуле.

– *Думаю, што приде такій час, не знаю чи доживу, што хтось скаже, коб заспівати свою пісню – снувала свої рефлексії пані Ніна. – Бо воно за рано всьо гіне. Била тут два дні пані Галіна Тавлай з Петербурга. Била вона і в Куойлах, а так била вдовольена з тамтешіих бабуов. Тисе бабкі туолькі пісень знають, але по хатах сидят, не виступают в зесполові. Їзділа й до Каме-ня, до Тривежси. Приїде й просто любується. Однак воно десь там потрібне. Ще ж ми маємо діти, внукі, і вони нашою мовою говорат. Не всі це внукі ополячуются, є й такіє, што учатся української мови, ініши ходят на білоруську, а ще нектори учатся і пісень. А воно гіне завчасу, бо такая політика в державі.*

Проблема Підляшшя є не лише те, що гине традиційна культура, але й те, що в її місце підкидається всякого роду сміття. Зокрема це білоруські переклади найбільш популярних українських народних пісень, які «крутят» у білоруських радіопередачах з Білостоку, а частина з них увійшла навіть у репертуар музичних колективів. Такий «маскульт» (спеціально тут вживаю цього советського слова-покруча, бо намагання робити людям сміттєзвалище у голові саме звідти ведеться), звісно нічого не має спільного з підляською культурною традицією, яка українська, як за мовою, так і за набором поетичних персонажів та метафор і образів, які передавалися від старшого покоління до молодшого.

– *А то ж наша била корінна культура, од народіня: наших бабуов-прабабок, дідуов-прадідув, тож ми од їх всі такіє пісні перенялі. Як я паметаю, то все про козакуов співали в наших сторонах. Ніхто ініших не співав, всьо билі козацькі – козак тос, козак сьос... Всі пісні, якіє співали старіиши люде, билі українською мовою. По-російську й по-білоруську почали співати десь літ з 30 назад.*

Інша проблема, що мова підляських сіл у смузі, що тягнеться від Бугу, почерез околиці Сім'ятч, Більська, Нарви, дуже архаїчна. Для мовознавців це свого роду живий мовний музей, але для проживаючих людей часом важко визнати, що це все ж таки українська мова, хоч добре розуміють, що вона не білоруська. Так і в Курашеві. У пані Ніни на це також свій погляд:

– *Тепер кажут, што ми вже білоруси, але што ж ми за білоруси... Ну, ми од українцюов одошли, до білорусув не дойшли, ми такіє невідь-якіє... Наровка, тисе всі села пуд лісом, то там хоч гоже «гавораць» по-білоруську. А ми солопаємо, шелекаємо Бог відає як. Ну, Вуорля чи тисе села, то вже там файно говорат по-українському: «був-кают», «цо-кают». А в нас тут так невідь-як...*

– *То ж то вельмі історична мова!*

– *Ну, історична... Але што там історична, колі діти стидаються єю говориті, бо їх просміхают?*

– *Бо діти самі не знають, хто вони і чом так є.*

– *То пора, коб тепер вже знали, бо студії кунчают і треба їм знати. Але з тих сторуон зо студентув то з тисячи одін знає, скуоль тая мова походіт.*

З цим сперечається я вже не пробував, бо хоч у Польщі з уст чиновників багато почути можна про прихильну для національних меншостей політику держави, то насправді школи й університети наставлені на те, щоб виховувати й едукувати пересічного поляка, отже й не дивно, що їхні випускники з посеред підляської молоді можуть і нічого не знати про своє коріння. Показування цих коренів це завдання для національних діячів з міських осередків, що й стараємося робити – хто словом промовленим, хто написаним. А перед поколінням, яке остало на селі, основне завдання не дозволити перетворити свої оселі в культурну пустиню.

– *Як десь пару бабув якуось імпрезу зорганізуют у селі, то одни посміються, ініши придут посідят, подів'яться, задоволяни, бо й на тому житє полягає – куолькі вже нашоого, все старіишого житя остається.*

З календарем не виграєш – нові й нові роки постійно дописуються до наших життєписів. Але в душі завжди можна бути молодим, бо ж пісня не старіє, навіть ця найбільш старовинна...

Юрій ГАВРИЛЮК
Фото С. Савчук

Д-р Микола Рощенко – почесний член Українського Товариства

Вже пройшов рік від важливої події, коли в Любліні вшановано заслуженого сина Підляської землі – д-ра Миколу Рощенко. Ще у жовтні 2013 р. було йому присвоєно звання почесного члена Українського Товариства. Сталося це під час з'їзду цієї організації.

Д-р Микола Рощенко – це відомий історик і мовознавець, родом із підляських Кліщель. Належить він до старшого покоління підляшуків, які дійшли до української ідентичності. За своє понад 70-річне життя д-р М. Рощенко доклав багато зусиль для українського відродження на рідному Північному Підляшші: є він також автором численних публікацій про історію та культуру Підляшшя і Холмщини, був першим головним редактором Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», брав також участь у політичному житті – в 1991 р. балотувався у парламентських виборах як український кандидат від Виборчого комітету православних.

Від багатьох років д-р М. Рощенко є мешканцем Люблина, де навчався, а згодом працював, в Університеті Марії Кюрі-Склодовської. Ще студентом активно включився він в українське життя в Любліні і став його лідером. Протягом років очолював люблінський гурток Українського суспільного-культурного товариства. За останні кільканадцять років активно

діє в структурах Українського Товариства, зараз є головою люблінського відділу цієї організації.

Українське Товариство – це українська регіональна громадська організація, що гуртує українців Люблина, Холма та інших місцевостей Холмщини. Основною метою Товариства є організація національного життя частини української громади Люблина, а також відбудова українського життя в Холмі та інших місцевостях Холмщини. Свій останній з'їзд, на якому обрано нові керівні органи організації, Товариство провело 26 жовтня 2013 р.

Цей з'їзд прийняв історичне рішення, оскільки вперше скористувався записом статуту Товариства про можливість надання заслуженій людині звання почесного члена Товариства. Першим в історії почесним членом УТ став саме д-р М. Рощенко. На внесок Головної управи Товариства з'їзд прийняв таке рішення, щоб вшанувати заслуги д-ра Миколу Рощенко для українського життя не лише в Любліні. Почесне членство Українського Товариства – це найвища форма вшанування організації своїх заслужених членів. Так склалося, що з'їзд відбувався напередодні дня народження д-ра М. Рощенко, якому якраз день після з'їзду – 27 жовтня – виповнився 71 рік життя. Відтак з'їзд став також нагодою, щоб привітали ювіляра з цим святом.

Г.К.

З вересня 1914 року президент Франції Раймон Пуанкаре та парламент республіки покинули Париж і переїхали в Бордо. Наступаюча німецька армія з боями вийшла на дальні підступи до Парижа. Проте французи, разом з англійцями закріпилися на річці Марна і готувалися до битви. І тут виявилось, що на війні люди надзвичайно швидко вчаться. Особливо коли є в кого брати приклад, тим паче якщо поряд воюють професійні солдати британської армії.

На початок війни англійці мали єдину в Європі повністю професійну армію і лише вона мала безпосередній військовий досвід. Оскільки британці люди вкрай прагматичні, то ніхто з англійських командирів не мав ніяких ілюзій стосовно практичної користі закликів «На штурм!» та в «За мною! В атаку! Вперед!». Англійці прекрасно знали, що на війні працюють прості речі: чим більше патронів у магазині гвинтівки, тим краще. Чим глибший окоп копає солдат, тим більше у нього шансів на виживання. Саме в англійців бельгійці і французи вчилися копати окопи і зрозуміли, що в цьому немає сорому.

До вересня французи нарешті потроху навчилися оборонятися. Незважаючи на те, що французький уряд був близьким до паніки, кадрові рішення він приймав дуже швидко (на відміну, наприклад, від нинішнього українського) замінюючи генералів, які робили кар'єри в мирний час на тих, у кого був досвід війни, нехай і досить давній. Так паризький район очолив ветеран війни 1870 року, 65-річний Жозеф Симон Галлієні. В мирний час, як це традиційно буває для нормальних генералів, він не користувався приязню начальства, вважалося, що для генерала він занадто розумний, читає книжки і навіть у зрілому віці вчить іноземні мови. Проте як і у випадку з німцями Паулем фон Гінденбургом і Еріхом фон Людендорфом, заміни генералів у Франції себе цілком виправдали, щоправда тепер на користь французів.

Окрім того, була проведена ротація уряду. На відміну від сучасних українців, французи навіть на грані військової катастрофи вирішивши таки перетрясти команду міністрів і замінили міністрів оборони та закордонних справ. І знову таки, як у випадку з генералами, кадрове оновлення пішло на користь справі. Уряд вийшов зі ступору і запрацював звавіше.

В ті давні часи ще не було ні фейсбука, ні твіттера, проте вся Європа була в інформаційній лихоманці, а Франція

Як німецьке начальство програло війну, але не наважилось сказати про це німцям

Від Марни до Різдва

та Німеччина були практично на грані істерики. Після російського наступу на Донбасі, іловайської катастрофи і захоплення Новоазовська українці добре можуть уявити собі психологічний стан французів 100 років тому.

Хоча у Франції військова цензура дуже скупо пропускала вістки з фронту, але було зрозуміло, що назріває щось страшне і колосальне. Мова йде про долю країни. Натомість, Німеччина марила перемогою. Натопи простих німців у величезному збудженні до пізньої ночі стояли перед редакціями газет та урядовими закладами. Омріяна німцями звістка про падіння Парижа очікувалася з години на годину...

Але так і не прийшла. Більше того, несподівана атака росіян в Східній Пруссії примусила німецьке командування перекинути туди частину військ. На оточення Парижу вже не вистачало сил. Німецьке командування прийняло рішення поки не брати французьку столицю, а обійти її зі сходу і спробувати оточити французькі і англійські війська.

Проте, незважаючи на дисципліну і віру в перемогу, німецькі частини після постійних багатокілометрових маршів були вкрай виснажені. «Наші люди дійшли до краю. Вони валяться від втоми. Їх обличчя покриті пилюкою, а мундири перетворилися в лахміття... Солдати йшли з закритими очима і співали, щоб не заснути на ходу. Тільки впевненість в майбутньому триумфальному марші в Париж підтримувала в них силу», – писав у своєму щоденнику один з німецьких офіцерів. Проте німці вперто йшли вперед намагаючись оточити французів.

Тим часом, 4 вересня французьке командування збило останні сили і почало контрнаступ. 5 вересня Жозеф Жоффр віддав наказ, у котрому говорилося, що відступу більше не буде, навіть якщо всім доведеться бути перебитими прямо на місці. Почалася битва на Марні. Проти 1 мільйона 275 тисяч німців билися 1 мільйон французів і більше 120 тисяч англійців.

І тут далось взнаки фатальне рішення відмовитися від оточення Парижа. Воно було вимушеним, у німців не ви-

стачало сил, щоб ще більше розтягнути фронт і охопити місто з заходу, але обійшовши його зі сходу вони підставили під удар свій правий фланг військам паризького гарнізону. Розрахунок був такий, що до Парижа понад 100 кілометрів і французи просто не встигнуть з Парижа добратися до місця битви, а німці тим часом встигнуть розгромити противника, а потім вже займуться столицею.

Подібним чином німецьке командування діяло і в Східній Пруссії, де розгромило одну російську армію, поки інша намагалася взяти в облогу Кенігсберг. З французами так не вийшло. Командуючий гарнізоном Парижа, генерал Галлієні конфіскував увесь автотранспорт у столиці, зокрема всі паризькі таксі, посадив на авто два полки туніських зуавів і 7 вересня завдав удару у фланг і тил німцям. Слідом рушили всі підпорядковані йому війська. Для німців виникла загроза оточення. Виснажені маршами і боями вони не витримали, хитнулися і почали відступати. «Був лише один генерал, здатний супроти всіх правил наважитися діяти так далеко від своїх баз, і ним був Галлієні», – згодом написав у мемуарах командуючий 1-ю німецькою армією Александр фон Клюк. На щастя французів Галлієні виявився на своєму місці – не десь у резерві, а на чолі паризького угруповання французької армії.

Для німців відступ означав повну катастрофу. Продуманий до найменших дрібниць «план Шліффена» рухнув. «Була вирішена не просто доля якогось окремого бою, не тільки марнської битви, а всієї завойовницької війни. Була пора припинити гру... Чому цього не зробили?», – писав згодом історик Євгеній Тарле. На його думку, тому що керівники країни боялися народного суду. Боялися зізнатися самим собі у власному безумстві.

Тому про катастрофу на Марні, ні німецький Генштаб, ні преса, ні депутати, ні уряд німецькими трудящим не сказали нічого. Взагалі. Німців ще 4 роки годували релянціями про важкі бої і криваві перемоги. Мовляв, ще трішки, ще кілька зусиль і остаточна перемога буде за нами. Проте, гру було зіграно. Виграти німці вже не могли. Питання

було лише про ціну поразки. Німецьке начальство вирішило, що воно готове заплатити дорого.

Зрештою, навряд чи можна сказати, що простий народ виявився безневинним у цій катастрофі. Всього два місяці тому на всіх майданах Берліна і Відня трудящі просто марили боротьбою до кінця і готові були йти на штурм. Повідомити їм, що все скінчено, гра завершена, начальство не наважилося. Згодом, з брехні про перемоги виріс міф про «удар в спину» Німеччині, яка перемагала на полі бою, але виявилася незахищеною перед зрадою. Проте, до цього ще було далеко. Тим не менше, як написав у щоденнику воєнний аташе Британії в Росії сер Альфред Нокс: «Час перестав працювати на німців».

Стрийський напрям

Поки на полях Франції вирішувалася доля світу, на іншому краю Європи 3 вересня 1914 року добровольці легіону Українських січових стрільців (УСС) склали присягу Австро-Угорщині. Окрім неї, як відзначає сучасний український історик Іван Монолатій, стрільці склали ще одну присягу – на вірність українському народу: «Я... український січовий стрілець, присягаю українським князям, гетьманам, Запорізькій Січі, могилам і всій Україні, що вірно служитиму Рідному Краєві, боронитиму його перед ворогом, воюватиму за честь української зброї до останньої краплини крові. Так мені Господи Боже і Архангеле Михаїле, допоможіть. Амінь».

3 вересня стало офіційною датою народження УСС. У провінційному Стрию народився підрозділ, з якого почалося відродження української армії.

Слід відзначити, що бюрократизмом і нездатністю на швидку реакцію Австрія того часу до болі нагадує сучасну Україну, саме тому півтора місяці австрійці ніяк не могли вирішити, що робити з українськими добровольцями. Звичайно, що не сприяло справі те, що в австрійській адміністрації Галичини домінували поляки, а у них не було ані найменшого інтересу в створенні українських військових частин. Як говорили герої роману Маріо П'юзо «Хреще-

ний батько»: нічого особистого, тільки бізнес. А українці, в той час, були прямими конкурентами поляків у боротьбі за владу в Галичині.

Війна на шпальтах

Чи варто говорити, що не тільки німецька цензура намагалась огородити широкі народні маси від неприємних звісток з фронтів? Щоправда, прагненням поширювати правдиву і достовірну інформацію під час війни не відрізняється ніхто. Кожен намагається, якщо не брехати, то принаймні не говорити того, що викликало б паніку. Скажімо, коли англійська «The Times» написала заголовок «Найкривавіша битва в історії», то цензори довго думали, чи дозволяти лякати англійців? Зрештою, газета пішла до друку, а англійці не тільки не злякалися кривавих оповідей, а скоріше навпаки, більше налаштувалися на боротьбу.

У росіян вже сто років тому свій підхід – не акцентувати увагу на неприємних подіях, особливо на катастрофах на фронті. Годі шукати на сторінках «Ниви» відомості про катастрофу в Східній Пруссії. Куди більше переможних реляцій зі щойно взятого Львова. В ті часи росіяни вважали Львів споконвічним російським містом, напевне не менше ніж нині Севастополь.

Разом з тим, незважаючи на всі жахи війни, у вересні 1914 року нікого не покидала думка: скоро увесь цей кошмар скінчиться, надто багато крові, надто багато жертв. Як згодом згадувала англійська письменниця Агата Крісті: «В 1914 році ми чули одні і ті ж фрази – до Різдва все буде завершено». Проте визнавати поразку німці аж ніяк не поспішали...

«Стрімка вилазка в романтику, смілива і мужня пригода – такою уявлялася війна 1914 року пересічному чоловіку; юнаки щиро переживали, що можуть пропустити таку хвилюючу пригоду, тому палко припадали до знамен, тому тріумфували і співали в поїздах, котрі везли їх на бійню», – писав трохи згодом Стефан Цвейг.

Проте навіть колосальні втрати перших 40 днів війни не призводили до протверезіння. Скоріше навпаки. Противники зтялися і готувалися воювати до повної і остаточної перемоги. З тією різницею, що для союзників з блоку Антанти (французів, росіян та англійців) перемога, здавалосья набувала реальних обрисів, а от їхні вороги опинилися в стратегічній пастці і виграти вже не могли в принципі, незважаючи на те, що продовжували вірити в перемогу.

Такі настрої трапляються і серед сучасних політичних лідерів. Навіть коли плани щодо розколу України і утворення, так званої, Новоросії провалилися, після того як Росія виявилася ізольованою, а сотні трупів російських солдатів підпільно ховають на неозорих просторах Руської рівнини, керівництво Російської Федерації не поспішає відмовлятися від своїх планів, сподіваючись таки дотиснути ситуацію.

З німцями було навіть трагічніше. Поразка на Марні навіть образила німців, адже вони мужньо і вправно воювали, але тим не менше залишилися в програті. «Битва на Марні стала рідкісним прикладом коли війська, котрі мають добру тактичну виучку і які в більшості випадків досягають тактичних успіхів, терплять поразку і відступають», – писав радянський військовий теоретик Володимир Меліков у своїй праці «Проблеми стратегічного розгортання за досвідом світової і громадянської воєн» в 1935 році. Проте, недаремно німецький воєнний теоретик фельдмаршал Карл фон Клаузевіц ще за 80 років до початку Першої світової влучно відзначив, що тактичні успіхи не можуть компенсувати стратегічного провалу.

Стратегічна ідея німців, хоча й прописана до дрібниць у «плані Шліффена», була утопічна, і розрахована не тільки на те, що німці за планом почергово розіб'ють французів на Заході, а потім росіян на Сході, але й на те, що противники також будуть діяти відповідно до німецького плану. Звісно, цього вже бути не могло в принципі. Німецький план можна було викинути на смітник уже в той момент коли англійці оголосили Німеччині війну.

Проте, навіть після поразки на Марні, німецьке начальство зробило інший висновок: мовляв, план був добрий, але його недостатньо скрупульозно виконували. До певної міри це нагадує українського міністра оборони Валерія Гелетея, котрий переконаний, що командування планувало антитерористичну операцію правильно і навіть виграло «гібридну війну» проти росіян на Донбасі, а от потім ті несподівано «підпільно» ввели війська, а українське начальство цього не чекало, тому українські частини опинилися в котлі під Іловайськом. Але на відміну від України, в Німеччині такі пояснення не сприймалися і тому вже 12 вересня начальника німецького генерального штабу Гельмута фон Мольтке зняли з посади і відправили у відставку.

Тим часом, наступаючи французи і англійці наздогнали колони німців вже за Марною, біля річки Ена. Знову розгорілася запекла битва. Кінець-кінцем фронт стабілізувався, проте залишалася відкритою 200-кілометрова ділянка в напрямку до Північного моря. Французи тут же спробували обійти німців з заходу і завдати удар у фланг, у тих, у свою чергу, виявилися аналогічні наміри щодо французів. Розпочалися зустрічні бої, які продовжувалися впродовж місяця. До 15 жовтня армії не вперлися в Північне море.

Супротивники окопувалися, ставили загорожі з колючого дроту. Лобові атаки на кулемети приносили такі втрати, що навіть до високого начальства починало доходити, що треба пошукати іншого рішення, а тим часом перегрупувати і поповнити війська.

Тим часом австрійці з усіх сил намагалися зупинити росіян у Галичині, а це ніяк не вдавалося. Австрійці відступали, був взятий в облогу Перемишль, проте місто було добре укріплене і взяти його відразу росіянам не вдалося, розпочалася облога.

«Мовчки і понуро військо відходило на захід. Незабаром вони помітили, що відбувається безладний відступ, бо на роздоріжжях, у селах і малих місечках наштовхувалися на метушні юрби військ найрізноманітніших ґатунків зброї. Від армійського командування надходили численні і вельми розбіжні накази. Більшість їх стосувалася евакуації міст і сіл, а також заходів щодо проросійськи налаштованих українців, духівництва та шпигунів. Поквапні військово-польові суди виносили по селах поквапні вироки. Таємні шпигуни постачали безконтрольні викази на селян, священників, учителів, фотографів, урядовців. Було ніколи. Доводилося якнайшвидше відступати але зрадників карати якнайшвидше», – писав згодом про трагічний відступ австрійської армії уродженець Бродів, австрійський письменник Йозеф Рот у своєму знаменитому романі «Марш Радецького».

Але такі песимістичні настрої були характерні далеко не для всіх представників творчої інтелігенції та інтелектуальної еліти. Як відзначає Стефан Цвейг хвиля широкого патріотизму та любові до рідного краю швидко перейшла на стадію лютої ненависті до ворогів. Представники творчої інтелігенції, інтелектуали, журналісти, вчені і філософи, далеко не зі страху поринули у вир патріотизму. Вони були абсолютно щиро переконані, що найкраще, що можна зробити під час війни, це

Пам'ятник біля церкви у Сім'ятичах, з проханням захисту для чоловіків мобілізованих 1914 р. у російську армію. Фотографія Івана Леонкевича, загиблого в рядах російської армії на символічному пам'ятнику біля церкви у Кліщелях. Фото Ю. Гаврилюка

підтримувати насагу мас поетичними закличками і науковими творами підводячи міцний фундамент під надумані достоїнства війни. Філософи взагалі оголосили, що це «сталена купіль», яка благотворно діє на сили народу. Не відставали і лікарі, які так нахвалювали достоїнства протезів, що часто могло виникнути бажання ампутувати здорову ногу, щоб спробувати, як буде працювати новенький гаджет. «Найбільше вражало в цьому безумстві, однак, саме те, що більшість цих людей була абсолютно щирими», – писав Цвейг. Англійці, французи і росіяни не відставали від німців.

Але саме німцям, завдяки бурхливій фантазії, яка дивовижно поєднується з схильністю до порядку і виключній організованості, вдалося досягнути в цій сфері найбільших успіхів і тим самим заклали вони міцний фундамент для майбутньої політичної кар'єри рядового добровольця першої роти 1-го Баварського резервного піхотного полку Адольфа Гітлера, який саме 8 вересня 1914 року прийняв присягу королю Баварії і найяснішому цисарю Францу-Йосифу і готувався до відправки на фронт.

На зустрічних курсах

Тим часом, австрійська армія понесла величезні втрати і відступала. Скидалося на те, що немає чим перекрити шлях росіянам на Угорську рівнину. Австрійська армія відкотилася аж під Краків, а потужна фортеця Перемишль залишилася в облозі. Німці методично шукали шляхи, як врятувати союзника, бо виглядало так, що ще трохи і австрійці можуть запросити сепаратного миру. Зрештою, Гінденбург і Людендорф, вигнали план порятунку...

Зібравши в ударний кулак 4 корпуси 8-ї німецької армії, перейменували їх в 9-ту армію і залізницею спрямували на ділянку між Познанню і Краковом в напрямку на Лодзь. Російське командування вирішило терміново посилити армійське угруповання навколо Варшави і черговий мільйон солдат став у стрій навколо міста, готуючись відбити німців, а при першому ж зручному випадку самому перейти в наступ на супротивника.

Німці вже приготувалися до удару по позиціях росіян, але випадково їм потрапила до рук штабна карта за-

гиблого російського офіцера і вони дізналися про концентрацію російських військ навколо Варшави. Гінденбург відзначив, що це надзвичайно вдалий хід росіян, проте німців надихали перемоги в Пруссії і Людендорф вирішив не відкладати справу в довгий ящик, а наніс удар в напрямку на Лодзь. Битва розгорнулася на зустрічних курсах, оскільки якраз у цей час росіяни відновили наступ на Сілезію. 11 листопада 9-та німецька армія під командуванням Маккензена нанесла удар у фланг росіянам. Зминаючи одна за одною лінії оборони росіян німці вже за тиждень майже взяли Лодзь у кільце. У пастці, під загрозою оточення опинилися 150 тисяч російських солдатів.

За свідченням очевидця, генерала Альфреда Нокса, керівника британської військової місії – на Східно-му фронті назрів новий Седан. Проте замкнути кільце німцям так і не вдалося – росіяни не дали замкнути кільце, а щоб втримати Лодзь був зупинений наступ на Сілезію. Майже потрійна перевага в кількості війська дозволила росіянам вистояти, хоча як правило такої чисельної переваги повинно вистарчати вже і для наступу.

Pomnik hetmana Petra Sahajdaczny na Podole w Kijowie

wicz, rektor Kolegium Kijowskiego (jeden z autorów ułożonego wówczas „Prawosławnego wyznania wiary”), oraz Atanazy Kalnofojski, autor monograficznego opisu Ławry „Teraturgima” (1638). „Było to – pisze uczony – pierwsze „najście Haliczan” na Kijów, którzy pod opieką i protektoratem hetmana kozackiego, także Haliczanina, dokładali starań, aby wykorzystując potencjał Ukrainy Zachodniej odrodzić na gruncie kijowskim stłumione życie narodowo-kulturalne i przywrócić starej stolicy Ukrainy jej dawną rolę oraz znaczenie narodowe i kulturalne”.

Hetmanem-Haliczaninem, który według poety Kasjana Sakowicza „w przemyskich krainach wyrósł, na Podgórzu”, był Piotr Konaszewicz-Sahajdaczny, najslawniejszy obok „Chmiela” wódz kozacki, a jednocześnie wychowanek szkoły ostrogskiej. Właśnie on demonstracyjnie „ze wszystkim wojskiem”, zapisując się do kijowskiego bractwa Bohojawleńskiego, formalnie uczynił z kozaczyzny zbrojne ramię narodu ruskiego. Oczywiście głównie w oporze przeciwko unii, o czym w rok po śmierci Sahajdaczny (1622) pisał nuncjusz papieski, skarżąc się, że przeszkodą w zastosowaniu przez króla bardziej zdecydowanych środków przeciwko „schizmatykom” jest kozactwo – „wojowniczy i śmiały lud, który stoi na stra-

ży wiary czasem z prośbą, czasem z pogroźką na ustach, ale zawsze z bronią w ręku”. Oczywiście – z takiej pozycji mogli występować tylko ludzie – w odróżnieniu od szlachty – nie bardzo przejmujący się coraz bardziej wypaczającymi się podziałami ustrojowymi i upadającym porządkiem prawnym Rzeczypospolitej. Tak zresztą przedstawiał ich XVII-wieczny historyk polski Samuel Grądzki, który pisał, że kozakami „byli ci z narodu ruskiego, którzy nie chcą ścierpieć jarzma i niewoli panów, szli w dalekie kraje, wcześniej nie zasiedlone i przywłaszczali sobie prawo do wolności”.

Miejszem kształtowania się kozackiej „wolnicy” były przestrzenie tzw. Dzikiego Pola – stepowa strefa pomiędzy „włością”, a więc na stałe zasiedlonymi obszarami woj. braclawskiego i kijowskiego, kontrolowanymi przez administrację państwową, a granicami Chanatu Krymskiego. Były tu wspaniałe warunki do myślistwa, rybołówstwa, jak też wypasu koni i bydła, ale połączone ze stałym zagrożeniem ze strony Tatarów krymskich, którzy przybywali ze swoimi tabunami lub przechodzili podczas niemal corocznych wypraw łupieskich na ziemie ukraińskie (docierały one nie tylko na Kijowszczyznę i Podole, ale też na Wołyń, Nadsania i Chełmszczyznę – pomiędzy połową XV a końcem

XVI w. w źródłach pisanych zarejestrowano nie mniej niż 110 napadów tatarskich, z których około 30 objęło też woj. ruskie i bełskie). W tej sytuacji kozak był jednocześnie żołnierzem, tym bardziej że w szeregi kozackie wlewali się przedstawiciele niższej warstwy stanu rycerskiego – bojarzy, którzy nie otrzymali praw szlacheckich. Tak więc w drugiej połowie XVI w. w swego rodzaju równoległy stan rycerski zaczęła się przekształcać także kozaczyzna, czemu sprzyjały zarówno inicjatywy miejscowych starostów, zwłaszcza księcia Dymitra Wiśniowieckiego (Bajdy), którzy starali się włączyć kozaków do zorganizowanej walki z najazdami tatarskimi, jak i formowanie z nich regularnych jednostek, biorących udział w wojnach prowadzonych przez króla Stefana Batorego z Moskwą (1577-1582). Dało to początek tzw. rejestrowi kozackiemu, którego istnienie, niezależnie od aktualnej liczby „rejestrowców” (na początku nie więcej niż tysiąc), umacniało poczucie odrębności kozaczyzny jako stanu wolnych rolników, zobowiązanych jedynie do służby wojskowej i dysponujących własnym samorządem.

Stan ten szybko umacniał się i rozszerzał swoje wpływy, albowiem w pierwszej ćwierci XVII w. według prawa kozackiego żyli już nie tylko Zaporozcy, a więc kozacy w dole Dniepru (poniżej skalistych porożów, które przegradzały jego nurt pomiędzy współczesnym Dniepropietrowskiem i Zaporozem), gdzie rozmieszczone były kolejne „sicz”, ale też znaczna część mieszkańców „włości”, którzy stopniowo zajmowali nie wykorzystywane wcześniej do celów rolniczych przestrzenie Dzikiego Pola. Około 1620 roku w granicach woj. kijowskiego mieszkało już 50-60 tys. kozaków, o których w dokumentach sejmowych stwierdzano, że „nie uznają naszej władzy i samowolnie wyszli spod jurysdykcji swoich panów”, a w ślad za tym „sami ustanawiają sobie prawo, sami wybierają urzędników i watażków, i jakby tworzą w Wielkiej Rzeczy Pospolitej inną republikę”. Tutaj trzeba wspomnieć, iż usiłowania, aby wziąć pod „przysąd kozacki” mieszkańców miast i majątków na „włości” widzimy już podczas pierwszej „wojny kozackiej” (1591-1593), spowodowanej sporem majątkowym pomiędzy hetmanem Krzysztofem Kosińskim, pochodzącym z podlaskiej szlachty, a książętami Ostrogskimi – w dotyczącym tej sprawy uniwersale królewskim za główne przewinienie kozaków uznano, że „jak szlacheckiego, tak i mieszczańskiego stanu ludzi do oddawania sobie przysięgi zmuszają”.

To „pokozaczenie” włościństwa i mieszczaństwa wywoływało rozdrażnienie władz państwowych, nie miały one jednak siły, które mogłyby wprowadzić tutaj takie same porządki, jak na ziemiach polskich, białoruskich i zachodnioukraińskich, gdzie w ciągu XV-XVI w. fundamentem ekonomicznego dobrobytu szlachty, obdarzonej „złotą wolnością”, stała się niewola chłopstwa, przekształconego w pozbawioną wszelkich praw i przywiązaną do miejsca zamieszkania darmową siłę roboczą dla folwarków szlacheckich. Dlatego też groźne manifesty skierowane przeciwko kozakom, jak chociażby sejmowy nakaz z 1597 roku „wyniszczenia ich do ostatku”, wydany po zdławieniu ruchu pod przywództwem Seweryna Naliwajki, pozostawały na papierze, tym bardziej że w licznych wojnach pierwszych dziesięcioleci XVII w. władze Rzeczypospolitej skwapliwie korzystały z usług kozackich szabel. Jednocześnie właśnie pod ich ochroną w latach 1620-1621 dokonane zostało potajemne wyświęcenie przez patriarchę jerozolimskiego Teofanesa, który przez Ukrainę jeździł do Moskwy, nowego metropolity prawosławnego i kilku biskupów. Stało się to, jak informuje „Latopis hustyński” (za jego autora historycy uważają Zachariasza Kopysteńskiego): „za radą mnogich i błahocześciwych panów rodu szlacheckiego i wszystkich pospolitych chrześcijan, najbardziej zaś hetmana wojska zaporoskiego Piotra Sahajdaczny, i mnóstwa z innych krain: wołyńskich, podolskich, podgórskich, pokuckich, podlaskich, Księstwa Litewskiego i ukraińskich [naddnieprzańskich – JH] błahocześciwych, jako duchownych, tak też i świeckich”.

Pierwszymi hierarchami, wyświęconymi w październiku 1620 roku, były najaktywniejsze osoby związane z bractwem kijowskim i jego szkołą, które pochodziły z obecnego „Zakerzonii”. Na biskupa przemyskiego wyświęcono założyciela monasteru Bohojawleńskiego Isaję Kopyńskiego (możliwe, że pochodził ze szlachty podlaskiej), a kilka dni później – na metropolitę kijowskiego – Hioba Boreckiego. Następnie z rąk patriarchy święcenia biskupie otrzymali kolejni hierarchowie, a wśród nich biskupi przeznaczeni na katedry we Włodzimierzu i Chełmie. Została więc odnowiona zarówno sama hierarchia metropolii kijowskiej, oprócz tego swoich prawosławnych biskupów otrzymały diecezje obejmujące ziemie nad Bugiem i Sanem.

Jednak w oczach króla polskiego, korzystającego z przywłaszczonych przez swoich poprzedników prawa nominacji

kandydatów na wyższe stanowiska cerkiewne, ta odnowiona struktura była nielegalna i nowo wyświęceni biskupi zmuszeni byli do pozostawania w Kijowie lub rezydowania w monasterach położonych na terenie majątków ziemskich, których właściciele sprzyjali prawosławniom. Takim bezpiecznym miejscem był m.in. monaster w nadbużańskiej Jabłecznej w ziemi brzeskiej, gdzie osiadł biskup Pałisusz Czerkawski, naznaczony na katedrę chełmską (kierował on jednocześnie sprawami diecezji włodzimiersko-brzeskiej, albowiem wyświęcony na katedrę włodzimierską ihumen monasteru w Trachtemirowie książe Ezekiel Kurcewicz wyjechał wkrótce do Moskwy). Niejasna pozostaje sytuacja w diecezji przemyskiej, bo chociaż w niektórych pracach historycznych można znaleźć stwierdzenia, że biskup Izajasz Kopyński przybył do Przemysła, na skutek czego unita Atanazy Krupecki musiał opuścić miasto i przenieść się do monasteru pod Samborem, nie ma jednak żadnych dokumentów, które poświadczałyby działalność Kopyńskiego jako faktycznego administratora diecezji. Bardziej prawdopodobne więc jest, że biskup Kopyński nadal przebywał w niedalekim od Kijowa monasterze Międzygórskim, którego ihumenem był do chwili otrzymania święceń biskupich (w 1628 roku został on biskupem smoleńskim i czernihowskim, a w 1631 r., po śmierci Hioba Boreckiego, objął tron metropolity, którego jednak musiał wkrótce zrzec się na rzecz Piotra Mohyły). Przemawia za tym obecność Kopyńskiego wśród sygnatariuszy głośniejszej „Protestacji” metropolity Boreckiego (Kijów, kwiecień 1621 r.), w której przedstawiona jest prawosławna interpretacja wydarzeń związanych z odnowieniem hierarchii, jak też sama ówczesna sytuacja w Przemys-

ślu i innych miastach Nadsania i Nadbuża. Zgodnie z oświadczeniem metropolity, w maju 1621 roku zapisanym w księgach grodzkich w Kijowie, w Przemyslu mieli wówczas przebywać w ciężkim więzieniu wszyscy duchowni i 24 mieszczan, którzy sprzeciwiali się władzy biskupa Krupeckiego (notabene rzymskiego katolika – pisarza królewskiego, który dla „chleba duchownego” przyjął porzucony przez przodków obrządek grecki). Wspomina się też o ciężkich do opisania gwałtach zadawanych wówczas prawosławniom w Jarosławiu, miał też miejsce kolejny zajazd na cerkiew Św. Trójcy w Krasnymstawie (napastnicy mieli wdrzeć się przez otwór wybity w murze i pokaleczyć wielu obecnych tam ludzi).

Zatem pomimo ogromnego wkładu kozaczyzny w wojny prowadzone w interesie Rzeczypospolitej (także samego króla), zwłaszcza decydującej roli w zwycięstwie pod Chocimiem (1621), podczas której to bitwy śmiertelną ranę otrzymał Sahajdaczny, sytuacja wspólnoty prawosławnej, której starał się bronić kozacki hetman w skali całej Rzeczypospolitej, nie zmieniła się. Zygmunt III aż do swej śmierci w 1632 roku popierał swego rodzaju „unijne działania obłąkane”, nie miał jednak możliwości skutecznie przeciwdziałać szybkiemu wzmocnieniu się Kijowa jako opozycyjnego w stosunku do jego polityki ośrodka religijnego i kulturalnego, gdzie wykuwane były ideowe podstawy „narodu ruskiego” jako podmiotu politycznego, który – pomimo że poprzez unię lubelską w 1569 roku stał się współtwórcą Rzeczypospolitej – cierpiał krzywdy i uciski.

Na polu ideowym owocnie pracowali głównie dwaj Haliczanie z Nadsania – metropolita Hiob Borecki i Zachariasz Kopysteński (od 1624 roku archimandryta

Budynek Akademii Kijowsko-Mohylańskiej

peczerski), którzy w swoich publicznych manifestach i dziełach historiograficznych odwoływali się do państwowej i cerkiewnej tradycji Rusi z epoki wspaniałości i potęgi Kijowa. W „Protestacji” z 1621 roku metropolita Borecki nawet oświadczał, że „ostatki tej starej Rusi” są nadal żywe – to kozacy: „plemie sławnego narodu ruskiego”, które za czasów księcia Olega „Morzem Czarnym i lądem Cesarstwo Greckie wojowało”, a później „ich przodkowie razem z Włodzimierzem ochrztili się i wiarę chrześcijańską od Cerkwi konstantynopolskiej przyjmowali, i do dnia dzisiejszego w tej wierze rodzą się, chrzczą się i żyją”. Z kolei Kopysteński, którego współcześni historycy nazywają głównym teoretykiem kijowskiego odrodzenia religijno-intelektualnego w okresie przedmochyłańskim, skupiał się na historii cerkiewnej, uzasadniając w swoich dziełach („Latopis hustyński”, „Palinodia, albo księga obrony Cerkwi wschodniej”) pozycję Kijowa jako ośrodka cerkiewnego równego stolicom patriarchalnym (także rzymskiej). Opierając się m.in. na zapisanej w „Powieści lat minionych” legendzie o pobycie apostoła Andrzeja na górach kijowskich, Kopysteński w „Latopisie hustyńskim” wyciąga wniosek o ochrzczeniu przez niego „ludzi, którzy tam byli”, co wkrótce zostało rozwinięte w tezę o apostołskich początkach Cerkwi ruskiej. Pradawny charakter chrześcijańskiej tradycji Rusi, która wg niego trwała już szesnaste stulecie, Kopysteński podkreśla także w „Palinodii”, zwracając uwagę na liczne świętości Kijowa, których poznanie miało stać się początkiem przebudzenia „rodu naszego ruskiego” i wskrzeszenia Rusi. W następnym dziesięcioleciu kontynuacją wysiłków Kopysteńskiego na tym polu stały się dzieła ukazujące niezwykłą aurę duchową Kijowa, zwłaszcza zaś Ławy Peczerskiej – „Pateryk” (1635) z żywotami peczerskich cudotwórców w redakcji Sylwestra Kossowa, a także jego kontynuacja i uzupełnienie w postaci księgi „Teraturgima” (1638), napisanej przez peczerskiego mnicha Atanazego Kalnofojskiego, który tak samo jak Kopysteński pochodził ze szlachty ziemi przemyskiej.

Walka o prawa „najsławniejszego narodu ruskiego starożytnego nabożeństwa i posłuszeństwa Cerkwi wschodniej” przyniosła pewien sukces formalny dopiero w latach 1632-1633 dzięki porozumieniu pomiędzy kandydatem do tronu królewskiego Władysławem (synem Zygmunta III) a umiarkowanym środowiskiem prawosławnym skupionym wokół Piotra Mohyły, który po śmierci Kopysteńskie-

Tablica pamiątkowa na budynku Akademii Kijowsko-Mohylańskiej

go (1627) został archimandrytą peczerskim. Zgodnie z ówczesnymi ustaleniami w sprawie „uspokojenia religii greckiej”, potwierdzonych przez sejmy (koronacyjny w 1633 roku i zwyczajny w 1635 roku) nastąpiło uznanie przez władze państwowe hierarchii prawosławnej, na której czele jako metropolita kijowski stanął właśnie Piotr Mohyla (Izajasz Kopyński, jako wybrany – z punktu widzenia władzy – nielegalnie, został zmuszony do rezygnacji) oraz zagwarantowaną pełną wolność sprawowania obrzędów religijnych. W ten sposób Cerkiew prawosławna wyszła ze swego rodzaju podziemia, do którego w latach 1596-1632 została zapędzona działaniami dworu królewskiego. W rzeczywistości był to sukces jedynie częściowy, albowiem oprócz funkcjonującej bez przerwy katedry we Lwowie, odnowiono tylko biskupstwo prawosławne w Przemyślu i Łucku oraz utworzono nowe w Mścisławiu na Białorusi (uniccy biskupi przemyski i łucki mieli dożywotnio – równoległe z prawosławnymi – pozostawać na swoich posadach i korzystać z części majątków katedralnych). Oprócz tego narastanie fanatyzmu religijnego i rozkład życia społecznego Rzeczypospolitej – na skutek czego administracja królewska, która powinna zagwarantować wykonanie decyzji sejmowych, pozostawała bezczynna, lub też jawnie popierała bezprawne działania na szkodę prawosławnych – stały się przyczyną dalszego trwania konfliktów. Ich polem była także diecezja przemyska, gdzie biskup unicki Krupecki nie zgodził się na oddanie wyświęconemu w 1635 roku prawosławnemu biskupowi Sylwestrowi Hulewiczowi zagwarantowanej przez przywilej królewski części majątku cerkiewnego – monasterów

na Wilczu pod Przemyślem oraz w Spasie, Ławrowie i Smolnicy koło Sambora. Gdy nowy biskup, stanąwszy na czele swego rodzaju pospolitego ruszenia złożonego ze szlachty, mieszczań i chłopstwa, zdobył należne mu siłą, ściągnęło to na niego wyrok infamii, a więc utraty czci i pozbawienia wszelkich praw obywatelskich. I chociaż próba wykonania decyzji sądu o zwrocie wspomnianych monasterów Krupeckiemu nie udało się, albowiem starostę przemyskiego i jego zbrojną eskortę spotkały o wiele większe i również uzbrojone siły szlachty ruskiej, która oświadczyła, że „nie tylko o. Hulewiczowi należy biskupstwo, ale wszystkiej Rusi, która nie jest w unii”, a w 1641 roku sejm skasował infamię, to jednocześnie zdecydowano, że prawosławne biskupstwo przemyskie zostanie zlikwidowane po śmierci hierarchy (bp Hulewicz zmarł w 1645 roku, ale w 1650 roku biskupstwo udało się odnowić).

Ponieważ katedry we Włodzimierzu i Chełmie nadal pozostawały w rękach biskupów-unitów, „nieunicji” Nadbuża podlaskiego i chełmskiego zostali objęci jurysdykcją biskupa łuckiego, którym został książę Atanazy Puzyna. Zagwarantowano im także zwrot części cerkwi w miastach i wsiach królewskich, czego mieli dokonać specjalni komisarze królewscy – na liście sporządzonej w marcu 1633 roku znalazły się m.in. Bielsk, Drohiczyn, Lublin, Krasnystaw, Chełm, Hrubieszów, Horodło, Grabowiec, Tyszowce i Tarnogóra. Jednak wykonywanie tych postanowień przez komisarzy napotkało opór duchowieństwa unickiego, które w przypadku sprzyjającej mu sytuacji gwałtem odbierało cerkwie przekazane prawosławnym. Widzimy to chociażby w Bielsku, gdzie w lipcu 1633 roku zgodnie z uniwersałem królewskim przekazano bractwu prawosławnemu cerkiew Bohojawleńską, ale już we wrześniu była ona – z inicjatywy namiestnika unickiego biskupa włodzimierskiego – siłą zabrana przy udziale rzymskich katolików „tak szlacheckiego, jak i pospolitego stanu”, którzy zebrali się w miejscowym kościele na nabożeństwo świąteczne. To pogwałcenie prawa znalazło też moralne wsparcie przepelnionych katolicką gorliwością starostów grodzkich w Brańsku i Drohiczyń, którzy zabronili swoim urzędnikom sądowym przyjmowania skarg na bezprawne działania duchowieństwa unickiego i rzymskokatolickiego (w latach 30. i 40. XVII w. „protestacje” od prawosławnych w woj. podlaskim przyjmował jedynie urząd grodzki w Mielniku).

Zakończenie na str. 43

Минуле – це незвідана глибина, з якої інколи вилітають якісь клатки відомостей про цікаві події, про людей, які трудилися не лише на хліборобній, але на й культурній чи науковій ниві. Такою постаттю, пригадуваною цією публікацією із небуття, є Яків Бобрук, який народився у селі Рудно, в якому зараз про колишню присутність українців нагадує вже лише, нині використовувана для своїх богослужінь римо-католиками, дерев'яна церква Преображення Господнього (Спаса), яку побудовано у 1817-1818 рр. Завдяки

львівському дослідникові, співавторові «Енциклопедії Наукового товариства ім. Т. Шевченка» (перший том вийшов 2012 р. у Львові), вже знаємо, що це південно-підляське село особю свого видатного уродженця, на якого життєвому шляху опинилися Варшава, з її громадою української інтелігенції і студентської молоді, столиця Слобожанщини Харків та галицький Львів, вписане також в історію українських змагань за організацію свого незалежного національного життя. (ред.)

Яків Бобрук. Людина, життєвим кредо якої було: «Залишаюся українцем!»

Філолог, учитель, освітянин та громадський діяч Яків Бобрук народився 1849 року в селі Рудно у Радиському повіті, який на цей час належав до Люблинської губернії (нині село розташоване у Парчівському повіті Люблинського воєводства). Батьки – Василь Бобрук і мати Євдокія з Левчуків – були селянами, але подбали про освіту сина, який 1869 закінчив гімназію у Білій-Підляській, що відкрило йому можливість отримати вищу освіту.

У 1870-1875 рр. Яків Бобрук навчався на історично-філологічному відділі Імператорського Варшавського університету (спеціалізація – класична філологія), отримував іменну стипендію проф. Тишкевича (125 рублів). На останньому курсі підготував наукову працю («дисертацію») на тему «Филохор і об'ясненіє отрывков по отношению к афинским публичным древностям», яку було відзначено срібною медаллю (1876 року рецензію проф. О. Мержинського на цю працю було опубліковано у журналі «Варшавские университетские известия»). Після цього Яків продовжив навчання у Московському та Віденському університетах.

Після здобуття вищої освіти Я. Бобрук повернувся в Росію і працював інспектором гімназії в Єлисаветграді (нині Кіровоград, обласний центр України). У цей період одружився з донькою царського генерала Устимовича Вірою, батько якої мав маєток у Радзейовіцах, недалеко від Варшави. Коли пізніше переїхав на польські землі, де працював викладачем в учительських семінаріях та професором латинської мови в російській гімназії у Вар-

шаві (згодом – її директор), мешкав разом із дружиною у згаданому маєтку. 1891-1892 зібрав у цій місцевості колекцію комах (бабок) і передав її в зоологічну лабораторію Варшавського університету. У 1893 р. став членом відділення біології Товариства природознавців при Варшавському університеті. 1901 був нагороджений орденом Св. Анни 2-го ступеня Російської імперії. Деякий час, на початку 1900-х, працював також на посаді директора гімназії у Маріамполі в Суwalkській губернії (зараз місто в кордонах Литви).

Перед початком Першої світової війни Яків Бобрук був активним діячем і довголітнім членом управи Української громади у Варшаві (голова – проф. З. Гутників). Був фундатором української бібліотеки при Українській громаді, своєю освітянською діяльністю сприяв вихованню українського студентства вишів Варшави та розвитку його національної самосвідомості.

Фото Ю. Гаврилюка

Церква Преображення Господнього в Рудні, у якій хрещено Якова Бобрука

3 циклу: Осінні пороги

На димнику

Пригасає
В очах
Неспокій,
Над віконцем
Батьківської хати,
Присів місяць
Старий,
Бородатий.
Сплять
В вуликах бджоли,
А на димнику
В повазі,
Сидить мудрий сич,
Та й малює
Над дахом,
Тиху,
Зоряну ніч.

Ти

Ти для мене
Перельотною
Лебідкою
Весняного ранку
Краплинкою меду
На долоні
З запахом
Дикого зілля
Бескиду.

Порохно

Порохном забуття
Засипали
Стежки наші
Слово
Співане віками
Залили вороги
Чужим чорнилом
Роздоптани олтарі
Славного
Прошлого –
Незамітно йде
Безпощадна
Тиша.

Над Сяном

На згарищах
Смерека
Перечитує,
Розвішану
На галузках,
Історію буття
Над Сяном.
В Гульському,
В руїнах церкви
Гомонить
Калина
Візантійські псалми.
Розвіює вітерець,
Запах попелу.
На полонині,
Під чорним
Покровом забуття,
Оніміла
Гуцульська душа.

Романс

Прийду
До тебе
В ніч
На Івана Купала
Устами
Зайграю
На
Твоєму тілі
Мелодію
Старого романсу
Попливе
В небуття
Все
Що проминуло
Болем пригасшим.

Ждання

Сивим греблом
Розчесує вітер
Простір
Осіннього неба
Бренить
У душі
Краплинка

Ожинового соку
Я нині
На краєчку
Твоїх уст
Жду терпеливо
Виглядаючи тебе
З-за занавіски
Золотої осені
Очима незбутого.

Жалі

Осіння туга
Окутана
Спомином
То гомін
Недоспіваних
Пісень молодості
Тому й кружляють
Мов ті журавлі
В грудях моїх
Остигаючі жалі.

Зустріч

Тихесенько застукав
Краплинками
Дощ
У двері
Рідної
Сільської хати
Я добре знав
Що то
Не
Ти
Стоїш на порозі
В мокрій блузці
Шукаю нині
На фотознімках
Очей
Уст
Що знають моє ім'я.

Не вибіляни

Перецвітають
В пам'яті моїй
Сільські сади,
Перецвів
Бузок
За синім віконцем,
Та, ще сняться
Молодецькі сни,
Ще танцюють
Мрії
Не вибіляни
Сонцем.

Втрачене

Сумною молитвою
Втрачених надій
Йде Підляшшя
Мов перецвівший
соняшник
Йде туди де луг
Де верболози
З пригасаючим сонцем
Там долі нашої
Стежка крута
Заростає забуттям.

Наше

Предки
То призабуті
Пророки
Нашого існування

Доля наша
То краплинка
Сльози страждань
Перемішана
Радістю
У грудях

Життя
Наше
Мов зернятко орябини
В очеретах долі.

Більськ, 25-26 жовтня 2014 р.

3 хроніки подій на Підляшші

Поїздка по Холмщині

14 жовтня Українське товариство в Любліні та Люблинсько-Холмська православно-епархія провели спільно поїздку місцями, які важливі для української культури та православної традиції на Холмщині. Траса вела такими місцевостями, як: Холм, Турковичі, Сагринь, Терагин, Ухані, Войславичі, Сілець, Верховини та Депултичі Королівські. У програмі знайшлася участь у святкуванні празника Покрову Пресвятої Богородиці у Турковицькому Свято-Покровському жіночому монастирі. Урочистості очолив Блаженніший митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава. Окрім того учасники поїздки взяли участь у панакхиді біля могил українських православних жертв у Сагрині та Верховинах, а також у молебню в церкві Казанської ікони Пресвятої Богородиці у Войславичах та біля чудотворного джерела у Сільці.

Роковини депортацій до СРСР

15 жовтня минуло 70 років від офіційного початку депортації українського населення з Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Бойківщини та Лемківщини до Радянського Союзу. Депортація продовжувалася з 15 жовтня 1944 р. по 15 червня 1946 р. Теоретично переселення до «комуністичного раю» було добровільним, однак дуже часто воно відбувалося із застосуванням сили. Загалом з території Польщі в її післявоєнних кордонах депортовано до Української Радянської Соціалістичної Республіки понад 480 тис. українців. З Холмщини і Південного Підляшшя виїхало біля 180 тис. З тодішнього Білостоцького воєводства до Білоруської Радянської

Соціалістичної Республіки небагато понад 30 тис. осіб, у тому числі понад 10 тис. з українського Білостоцького повіту. В результаті цього переселення землі, де століттями звучала українська мова і розвивалася українська культура, великою мірою були очищені від корінного українського населення. Цей процес завершився 1947 року акцією «Вісла», яка обминула Північне Підляшшя.

У Любліні буде пам'ятник жертвам Голодомору

16 жовтня Миська рада Люблина прийняла рішення «про намір встановлення Пам'ятника присвяченого пам'яті мільйонів жертв Голодомору в Україні 1932-1933 рр.». З такою ініціативою виступили: Об'єднання українських православних жертв у Сагрині та Верховинах, а також Генеральний консул України в Холмі при підтримці Генерального консула України в Любліні Івана Грицака.

Маловідомим є, що серед жертв Голодомору, окрім мільйонів українців, було кількадесят тисяч поляків, чого довів люблинський історик, д-р Чеслав Райца, один із перших дослідників Голодомору в Польщі, автор першої книжки польською мовою, яка присвячена цій темі – «Голод в Україні» (2005 р.).

«Поетичне триголосья»

21-23 жовтня у Більському будинку культури проходив XV Декламаторський конкурс «Поетичне триголосья», який спрямований до дітей і молоді з садків, початкових шкіл, гімназій та ліцеїв. Взяли в ньому участь молоді читці поезії з Більська, Білостока, Гайнівки, Кліщель та Нарви, серед них учні пунктів навчання української мови: діти з

Садка № 9 «Лісова поляна» у Більську та школярі Комплексу шкіл ім. А. Міцкевича в Більську, які крім вірша польською мовою, декламували також поезію українською мовою.

Після презентацій 25 наймолодших читців із садків журі нагородило одним із чотирьох перших місць Маю Єрмаловську, одним із чотирьох других місць – Семена Андріюка та одним із чотирьох третіх місць – Максиміліана Филімонюка. У категорії «класи I-III початкової школи», в якій показалося 39 дітей, одне з чотирьох третіх місць зайняла Домініка Бобер. З-посеред 26 учнів класів IV-VI журі нагородило одним із двох других місць Анжеліку Назарук. Усі діти – з Комплексу шкіл ім. А. Міцкевича в Більську. У категорії «гімназія», у якій виступило 24 декламаторів, четверту нагороду отримала Магда Муха. Конкурс організував Більський будинок культури.

Молодь з України у Василькові

24-31 жовтня у Василькові к. Білостоку відбулася Польсько-українська академія діалогу. У її рамках молодь з українського міста Сарни та місцеві школярі з гімназії ім. о. Рабчинського у Василькові спільно відвідували цікаві місця в регіоні, які свідчать про його мультикультуралізм, брали участь у дискусіях та громадських заходах, а також працювали над короткими фільмами, які будуть кульмінацією проекту.

«Ранок» у Вроцлаві

24-25 жовтня у Вроцлаві проходив фестиваль «Viva Ukraina – Viva Polonia», який має на меті презентацію жителям міста української культури. У його рам-

ках в осідку вроцлавських українців при вул. Руській виступив український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Польсько-український спортивний фестиваль

6-9 листопада в спортивних об'єктах білостоцьких вищих навчальних закладів: Білостоцької політехніки, Університету в Білостоці та Медичного університету, відбувся Польсько-український студентський спортивний фестиваль. То продовження започаткованої 2000 р. традиції спортивних зустрічей як у Польщі, так і в Україні. У першому широкомасштабному фестивалі взяло участь 120-особово представництво п'ятих вищих навчальних закладів України зі Львова, Дніпропетровська, Києва, Івано-Франківська та Чернівців, з польського боку – 150 спортсменів семи вищих навчальних закладів Білостока, Ломжи та Сувалк. Змагання проходили в дисциплінах: волейбол, баскетбол, міні-футбол і настільний теніс.

У міні-футболі третє місце зайняв Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, четверте – Львівський національний університет імені Івана Франка. У баскетболі другими були спортсмени зі Львова, четвертими – з Чернівців. У волейболі найкращими виявилися українські спортсмени з Івано-Франківського національного університету нафти і газу, третє місце зайняли спортсмени з Чернівців. У настільному тенісі жінок перемогла Віра Улішко з Чернівців, друга була Тетяна Юган зі Львова. У категорії чоловіків перше місце зайняв Андрій Годій з Чернівців. У лазерній стрільбі першим був Ярослав Зорій із Чернівців,

другим – Володимир Вілянський з Національного гірничого університету в Дніпропетровську.

Під час перебування в регіоні гості з України брали також участь в екскурсіях – оглядали пам'ятники Білостока, а також відвідали Музей ікон в Супраслі.

Новий посол України в Польщі

Президент України Петро Порошенко призначив колишнього в. о. міністра закордонних справ України Андрія Дещицю надзвичайним і повноважним послом України в Польщі. 7 листопада новий посол вручив у Варшаві вірчі грамоти главі Польської держави Броніславу Коморовському та офіційно приступив до виконання обов'язків посла.

Колішній в. о. міністра закордонних справ України Андрій Дещиця вільно володіє польською мовою та має значний досвід роботи у посольстві України в Польщі – з 1996 по 1999 р. та з 2004 по 2006 р. Також з 1999 по 2001 р. він працював у недержавному секторі, в українсько-польсько-американському фонді ПАУСІ.

Слід сподіватися нового посла також на заходах українського середовища Підляшшя.

Презентація книжки в Курашові

9 листопада у сільській світлиці в Курашові відбулася презентація публікації – «Курашова минулі роки», якої автором є колишній житель села, Юрій Плева. У книжці знайшлися архівні фотографії і документи зібрані автором протягом кількох років від теперішніх і колишніх жителів села. Доповнює її історія Курашова представлена на фоні історії регіону та загальний опис курашівського весілля. Зовнішній вигляд публікації – це проект Товариства спадщина Підляшшя, яке кілька

років тому в такому вигляді видало книжку Йоанни Сапешинської про село Витово. Видання є спільною ініціативою автора книжки та гміни Чижі, яка профінансувала альбом.

Під час презентації доповідь на тему історії села виголосив автор книжки. З черги з місцевим репертуаром виступив ансамбль «Незабудки» з Курашова. Промоція відбулася при численній участі жителів села та околиці, зацікавлених своєю малою батьківщиною.

Найкраще збережені пам'ятки будівництва

9 листопада у Музеї хліборобства в Цехановці відбулися підсумки та вручення нагород переможцям X Конкурсу на найкраще збережену пам'ятку дерев'яного будівництва у Підляському воєводстві за 2014 рік. Оцінці підлягало 45 будинків з 22 гмін. Традиційно головні нагороди отримали власники будинків з українського Підляшшя. Лауреатом першого місця став Петро Наум'юк, власник хати з 1920 року в селі Каноки, якому при реставрації будинку допомагав батько, відомий різьбяр Володимир Наум'юк. Одну з трьох других нагород отримали хата і клуня Миколи Пацевича з Котлів, одну з п'яти третіх місць зайняв Славомір Кирилук, власник хати з Нового Березова. Серед вирізнених знайшлися власники хат: Валентина Харитонюк з Рибол, Маріан Герчак зі Старого Корнина та Віра Левчук з Чижів.

Українці у виборах до місцевих органів влади

16 листопада у Польщі відбулися вибори до місцевого управління. Члени Союзу українців Підляшшя балотувалися в них у Більську від Виборчого комітету виборців Коаліція Більська, який отримав дев'ять мандатів до

Міської ради і чотири до Повітової. Серед вибраних знайшлося двоє українців: Петро Осташевський, молодий український активіст, учасник ансамблів «Ранок» та «Гойраки», який знайшовся у Міській раді Більська, а також багатолітня діячка Союзу українців Підляшшя, окрім того багатолітній представник українського середовища в органах місцевого самоврядування – Марія Рижик, яка буде засідати в Повітовій раді.

Ансамбль ім. Вірського в Білостоці

19 листопада в Підляській опері і філармонії в Білостоці, під час туру по Польщі, виступив Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського, якого вважається одним із найкращих художніх колективів світу. Створений у 1937 р. Павлом Вірським балет виконує в першу чергу українські народні танці в новій хореографії, які отримали статус неперевершеного взірця посидання фольклору з сучасністю. Від 77-ти років він викликає величезні емоції серед глядачів, не лише за справою артистичного авангарду та візіонерських ідей, але й передусім свого перфекціонізму. З 1980 р. з ним працює Мирослав Вантух, народний артист України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, який не лише створив нові хореографічні твори, що увійшли до золотого скарбниці української народної хореографії, але також є директором хореографічної школи при ансамблї.

Колектив гастролював у багатьох країнах, відвідавши більше ніж 60 країн світу.

«Сотні свободи...»

Того ж 19 листопада в клубі «Зміна клімату» в Білостоці відбулася авторська зустріч з Міхалом Кацеві-

чем, журналістом тижневика «Newsweek», який займається так званім східним питанням, поєднана з промоцією його книжки «Сотні свободи – Україна від Майдану до Донбасу». Видання – це збірка репортажів безпосереднього учасника подій останнього року в Україні, тобто трагічних подій Євромайдану, які призвели до розстрілу понад сотні протестувальників, так званої «Небесної сотні», та втечі президента Віктора Януковича в Росію, а також захоплення Росією Криму та російсько-української війни, яка продовжується на Донбасі. Це перша в Польщі репортерська книжка, яка розповідає про події в Україні.

Річниця Єврореволюції

21 листопада – перша річниця початку Євромайдану, української революції гідності. З цього року, саме 21 листопада – у свято св. архістратига Михайла, українці відзначатимуть День гідності та свободи. Нове національне свято встановлене в пам'ять двох Майданів – 2004 та 2013-2014 рр., які стали основою будівництва демократичної держави та громадянського суспільства в Україні.

Пам'ятаймо про жертви Голодомору

22 листопада, згідно указу Президента України з 29 жовтня «Про заходи у зв'язку з Днем пам'яті жертв голодоморів», було 2014 року днем, у якому українці цілого світу згадували жертви Голодомору в Україні.

Про ці трагічні події пам'ятали в Люблині. 23 листопада, в парафіяльній церкві православної парафії свт. Петра (Могили) за жертви Голодомору в Україні 1932-1933 рр. молилися члени української православної громади. На богослужіння прибув Генеральний консул України в Люблині Іван Грицак.

Присутня була також група українських студентів з Дрогобича.

З ініціативою молитися за жертви Голодомору звернулися Українське товариство та Генеральне консульство України в Люблині.

«Гойраки» в Радіо Білосток

23 листопада в студії Рембрандт Радіо Білосток показав відомий не тільки в регіоні виконавець українських пісень у стилі фольк-рок – гурт «Гойраки» з Більська (на фото). Була то чергова презентація з циклу восьми осінніх концертів у прямому ефірі Радіо Білосток у рамках конкурсу «Культура для громадян» профінансованого Міським управлінням Білостока. Ансамбль заспівав народні пісні в фольк-роковій обробці та свої авторські твори. Виконав також польською мовою пісню «Walczy», яка присвячена трагічним подіям Євромайдану в Україні. З тою піснею «Гойраки» виступили 2014 р. в загальнопольському конкурсі «Гітом в ефір», який був організований Радіо Білосток, займаючи в ньому третє місце.

Гурт «Гойраки» існує з 2011 р., але він уже лауреат кількох конкурсів – окрім згаданого «Гітом в ефір», у 2011 р. взяв участь у Конкурсі української пісні «З підляської криниці» в Більську, займаючи у своїй категорії перше місце, у 2013 р. став

півфіналістом шоу «Must be the music» телеканалу Polsat, що мало великий вплив на його ширшу популярність не лише в регіоні.

Запусти для дітей

25 листопада в Комплексі шкіл ім. А. Міцкевича в Більську відбулися запусти для наймолодших школярів, які вчать української мови як рідної. Узяло в них участь учнів 50 з класів I-III початкової школи, які разом з батьками танцювали під українську музику.

Розмовляти українською в Білостоці

25 листопада в Білостоцькій мовній кав'ярні «Esperanto Cafe» відбулася перша зустріч при українському століку. Взяло в ній участь кілька осіб з українського середовища Підляшшя та українців з України, м.інш. із Харкова, Дніпропетровська.

Мовна кав'ярня це проект реалізований з 2009 р., який має на меті регулярні вечірні зустрічі, призначені для всіх, хто хоче вивчати і використовувати в практиці знання мов світу, познайомитися з новими людьми та їхньою культурою. Кав'ярня має служити білосточанам як місце для проведення найкращого мовного курсу у світі – тобто навчання через розмову за столом. Друга мета цих зустрічей полягає в інтеграції іноземців та

національних меншин у Білостоці – обмін досвідом та контакти із співвітчизниками та їх інтеграції в суспільство Білостока.

Зустрічі при українському століку відбуваються кожний другий і четвертий вівторок місяця.

Промоція книжки про акцію «Вісла»

30 листопада у Воєводській публічній бібліотеці ім. Г. Лопацинського в Люблині відбулася презентація книжки «Дві години. Спогади мешканців Холмщини та Південного Підляшшя про акцію „Вісла”», підготовленої Братством православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії в рамках проекту «Вчимся толерантності на помилках історії», завдяки дотації Європейської комісії в рамках програми «Молодь у дії».

Книжка – це спогади очевидців-жертв акції «Вісла», депортованих у 1947 р. з цих двох регіонів, зібрані молоді Люблинсько-Холмської єпархії. Раніше промоція видання відбулася під час Фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь» в Більську та Білостоці.

Книжка – це спогади очевидців-жертв акції «Вісла», депортованих у 1947 р. з цих двох регіонів, зібрані молоді Люблинсько-Холмської єпархії. Раніше промоція видання відбулася під час Фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь» в Більську та Білостоці.

Книжка – це спогади очевидців-жертв акції «Вісла», депортованих у 1947 р. з цих двох регіонів, зібрані молоді Люблинсько-Холмської єпархії. Раніше промоція видання відбулася під час Фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь» в Більську та Білостоці.

Екскурсія дітей зі школи Кирила і Методія

3 грудня учні Комплексу громадських шкіл ім. св. Кирила і Методія в Білостоці, які вчать української мови як рідної, взяли участь у музейному уроці в Музею друку і паперової промисловості в Супраслі. Була то одна з багатьох позашкільних ініціатив приурочених до занять української мови в білостоцькій школі.

Про події в Україні під час «Жуброфки»

3-7 грудня у Білостоці проходив Міжнародний фестиваль короткометражних

фільмів «Жуброфка», організований Білостоцьким осередком культури. То найбільший фільмовий захід у північно-східній Польщі, платформа обміну сучасними думками та зустріч творців із Заходу та Сходу. Це також місце презентації актуальних тем у сьогоднішньому українському кіно, оскільки кожного року присутні на фестивалі творці з України, та презентовані українські фільми.

Під час цьогорічної «Жуброфки» українські короткометражні фільми можна було дивитися в конкурсі «Вікно на схід». Показано на ньому анімацію Олега Федченка «Гості мого дому» та фільм Олексія Соболева і Міши Коротеєва «PTSD», пов'язаний із трагічними подіями війни на сході України. Окрім того 4 грудня відбувся спеціальний показ фільмів групи Вавилон'13 про українську Єврореволюцію та російсько-українську війну.

Вавилон'13 – це об'єднання режисерів, операторів та кінематографістів, загалом понад сорока осіб, яке створилося під час подій Євромайдану. Їх метою, як групи волонтерів, є – у формі короткометражного документального кіно – пояснювати людям події, які відбуваються в їхній країні, а передусім показувати народження й перші рішучі кроки громадянського суспільства.

У Білостоці презентовано короткі сюжети, які торкалися трагічних подій останнього року в Україні. Ці фільми доволі популярними, про що свідчать майже 4 мільйони переглядів на каналі YouTube.

Конкурс гри на пастушій інструменті

6-7 грудня у Музею хліборобства в Цехановці проходив XXXIV Міжнародний конкурс гри на пастушій інструменті. Узяло в ньому участь 200 вико-

навців з Польщі, України, Литви, Білорусії, Угорщини та Словаччини. Музиканти презентували вміння гри на таких інструментах, як лігави, трембіти, роги та інші. Серед нагороджених знайшлося багато музикантів – як дорослих, так і дітей – з українських Карпат. Традиційно вже відбувся концерт ансамблю «Карпатська тайстра», який презентує інструментальну та вокальну музику Гуцульщини.

Джаз у Білостоці

11-14 грудня в клубі «Зміна клімату» в Білостоці проходили концерти XIV Міжнародного джазового фестивалю «Jazz Bez». Це транскордонне свято джазової музики, яке поєднує десятки польських і українських міст, сотні музикантів, тисячі меломанів та багато джазових стилів (свінг, ф'южн, бі-боп, джаз-рок, фанк, кул, фрі-джаз). Цього року фестиваль обіймав кільканад-

цять міст України і Польщі: Львів, Київ, Харків, Тернопіль, Івано-Франківськ, Ужгород, Рівне, Луцьк, Мостиська, Люблин, Санок, Вроцлав, Білосток, Новицю, Перемишль. Окрім того його музика лунала у звільнених містах сходу України – Краматорську і Слов'янську – під гаслом «Музика Свободи на вільній землі». У Білостоці під час фестивалю виступив м.інш. «FUTUREthno». Це українсько-польський проект, який має

на меті презентувати насичений народними мотивами джаз, забарвлений електронною музикою. Головна ідея полягає в тому, щоб передати дух народної української та польської пісні, однак не в очевидний спосіб, а за допомогою сучасної мови, енергетичного джазу.

Цьогорічний фестиваль «Jazz Bez» пройшов під гаслом солідарності з Україною.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Informacja Zarządu Głównego Związku Ukraińców Podlasia **Zarząd Główny Związku Ukraińców Podlasia w 2014 roku dzięki dotacji** **Ministra Administracji i Cyfryzacji RP zrealizował następujące zadania:**

1. *Działalność Związku Ukraińców Podlasia*
2. *Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie Słowo”*
3. *Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”*
4. *Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu*
5. *Działalność amatorskich zespołów artystycznych*
6. *Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł”*
7. *Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską: Spotkanie z kolędą i szchedriwką – Konkurs piosenki ukraińskiej „Z Pidłaškoji Krynyci” – Konkurs Recytatorski „Ukraińskie słowo”.*

Миті з фестивалю «Підляська осінь 2014». Фото Ю. Гаврилюка

